

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

V Praze dne 5. března 2006

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TÉMA DIPLOMOVÉ PRÁCE: **TREST SMRTI**

JMÉNO KONZULTANTA DIPLOMOVÉ PRÁCE: **JUDr. Marie Vanduchová, CSc.**

JMÉNO DIPLOMANTA: **Jan Řeháček**

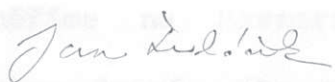
ROČNÍK: **PÁTÝ**

ADRESA: **BOŽENY NĚMCOVÉ 26**

746 01 OPAVA

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 5. března 2006

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji JUDr. Marii Vanduchové, CSc. za účinnou pomoc, kterou mi poskytla při tvorbě této diplomové práce.

Rovněž děkuji pplk. Mgr. Ivo Turokovi a Mgr. Marii Zahnášové za ochotu, se kterou mi vyšli vstříc při vypracovávání této diplomové práce.

1. Úvod

Přestože byl trest smrti na našem území zrušen již v roce 1990, má smysl se k této problematice vracet, a to nejen z důvodů právních úvah o přípustnosti a vhodnosti znovuzavedení absolutního trestu do našeho právního řádu, ale také z důvodů morálních, filozofických či politických, které si zachovávají svou širší platnost i mimo rámec trestu smrti.

2. Koncepce práce

V první kapitole práce se zaměříme na historii ukládání hrdelního trestu (zejména na našem území, ale také v USA), v druhé kapitole se budeme zabývat současným stavem ve světě na poli ukládání trestu smrti, ve třetí kapitole se podíváme na způsoby jeho provádění ve světě od nejstarších dob po současnost, v kapitole čtvrté se budeme zabývat současným právním stavem v oblasti trestu smrti, a to jak vnitrostátními právními předpisy, tak i normami mezinárodními popřípadě komunitárními. Pátá kapitola porovná argumenty pro znovuzavedení trestu smrti s jejich protiargumenty, šestá kapitola se bude zabývat výzkumy veřejného mínění o trestu smrti, sedmá se blíže dotkne nového trestního zákona ve Slovenské republice a bude se snažit o jeho porovnání s našim současným trestním zákoníkem (rovněž zde budou zmíněny základní body dosud neschváleného nového české trestní zákona), kapitola osmá bude věnována alternativám trestu smrti a devátá kapitola nabídne závěrečné stanovisko které z práce vplynulo.

Kapitola I

Historie trestu smrti

a) Vývoj na našem území

Na historickém území českého státu patřil trest smrti již od nepaměti k poměrně běžně používaným prostředkům trestního práva. K jeho zrušení došlo pouze na krátký čas za vlády císaře Josefa II, který se pod vlivem spisu italského soudce Ceasara Beccarii O zločinech a trestech, rozhodl vydat nový trestní zákoník (Všeobecný zákoník o zločinech a trestech z roku 1787), který trest smrti v době míru zrušil (nahradily ho nucené práce) a ponechával ho jen pro řízení v případě výjimečného stavu.(1) Tento stav však dlouho nevydržel a zanedlouho byl trest smrti (v roce 1795) znovu obnoven (pro velezradu nebo pokus o ní).(2) Všechny trestní zákoníky platné poté na našem území (až do 1.7.1990) pak již trest smrti zachovávaly.

Nejdéle platná trestněprávní norma na našem historickém území, Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 (zrušen byl až v roce 1950), zakotvoval trest smrti za poměrně úzkou skupinu zločinů- za dokonanou vraždu, loupežné zabití, zlomyslné poškození cizího majetku, kdy byla způsobena smrt, kterou mohl pachatel předvídat, za vzbouření v době stanného práva a za žhářství, pokud tím byla způsobena smrt člověka a pachatel mohl tuto smrt předvídat.(3)

Trest smrti byl zachován (přes všechny diskuse o této problematice) rovněž v období první československé republiky.

V této souvislosti je třeba se zmínit o tzv. osnovách připravovaného československého trestního zákona. Pod záštitou ministerstva spravedlnosti byla v roce 1921 publikovaná osnova obecné části trestního zákona, která s trestem smrti počítala

pouze v případě stanného práva a u doživotně odsouzeného, který opětovně spáchal trestný čin, pro nějž byl odsouzen. Ovšem tento návrh se neseťkal s dostatečnou politickou podporou.

Na území samostatného československého státu (na základě tzv. recepční normy) zůstaly v platnosti všechny říšské a zemské právní normy. Tím byl zachován právní dualismus tj. i po roce 1918 na území českých zemí platila stávající rakouská trestněprávní úprava (zákon 117/1852) a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platila Uherská právní úprava. Jmenovitě to byl Trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878, který stanovil trest smrti pouze za vraždu. Vedle těchto zákonů platily na celém území ČSR i jiné právní předpisy zakotvující trest smrti (např. zákon č.134/1885 ř.z. o třaskavinách nebo rakouský vojenský trestní zákon č.86/1950 platný i pro četnictvo). Dále je nutno připomenout zákon č. 50/1923 z. a n., na ochranu republiky, který byl přijat po atentátu na ministra financí Rašína. Jednalo se o doplněk trestního zákona z roku 1852 v oblasti politických trestných činů. Zákon umožňoval uložení trestu smrti v případě vraždy za kvalifikovaných podmínek (§7). Za doby první republiky docházelo asi k 20 rozsudkům trestu smrti ročně, ale poprava se vykonávala přibližně jen jednou za tři roky.(4) Po přijetí zákona č.91/1934 Sb. z. n., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech, ve kterém byly stanoveny alternativy k trestu smrti (možnost uložení žaláře doživotního či v trvání 15-30) se stal trest smrti jen výjimečně využívaným institutem. Celkem bylo tak za období první republiky

2

popraveno 15 lidí. T.G.Masaryk totiž během funkce prezidenta vyhověl více než 400 žádostem o milost. I Masaryk však občas slevil ze svých humanistických zásad, jak o tom vypovídá případ Františka Lukšíka, který byl k trestu smrti odsouzen a nakonec i popraven do značné míry na přání tehdejšího tisku. Lukšík pracoval jako pomocný dělník u dřevařské firmy v Praze. Ve stejné firmě pracovala jako účetní rovněž Ludmila Grujbarova. V sobotu odpoledne dne 9. listopadu 1929 po odchodu všech zaměstnanců napadl Lukšík v kanceláři Grujbarovou kladivem a zavraždil ji. Po činu odnesl mrtvolu na blízký most přes Vltavu a tam ji shodil do řeky. Druhý den šel se svou přítelkyní a její matkou do kina. Po návratu z kina byl ve svém bydlišti zatčen. Po deseti minutách výslechu se k činu doznal. Vražda spořádané dívky a vrahovo „cynické chování“ po činu, jako i několik v té době vynesených rozsudku smrti změněných prezidentem na doživotí, byly příčinou rozsáhlých novinářských úvah, které měly jediný závěr-vrah sice bude odsouzen k trestu smrti, ale jeho trest bude změněn opět „jen“ na doživotí. Justice byla vystavena tvrdé kritice a byla obviňována ze shovívavosti ke zločincům. Při tom se používalo nejtvrdších argumentů. Dokladem toho je skutečnost, že pohřbu Grubajrové se zúčastnilo 15.000 lidí. Lukšík byl 19. února 1930 odsouzen k trestu smrti. Tlaku veřejnosti podlehl i vrah a na místě se vzdal odvolání. Proti rozsudku protestoval i tehdejší ministr spravedlnosti, který ve svém návrhu uvedl, že volání ulice a senzačního tisku po výkonu trestu smrti nemůže být směrodatné...za Rakouska netrestaly se smrtí daleko horší případy...Protestovala rovněž Liga pro lidská práva. Prezidentská kancelář připravila týden před popravou dokonce prezidentovi návrh na udělení milosti. Prezident ho ovšem odmítl podepsat. Pročež byl Lukšík 6.prosince 1930 popraven. (5)

Éra masarykovského humanismu definitivně skončila po 15. březnu 1939. V této době se kromě obecné kriminality trestaly především zločiny směřující proti Německé říši a jejím zájmům, což snad bylo nejmarkantnější v době vyhlášení stanného práva.

Po ukončení druhé světové války byly k potrestání nacistických zločinců, zrádců a kolaborantů zřízeny tzv. mimořádné lidové soudy. V praxi byl mimořádně uplatněn princip retroaktivity. V této souvislosti je zajímavé připomenout

proces s představiteli protektorátní vlády, kdy se vedení komunistické strany snažilo na soud činit nátlak stran exemplárního potrestání viníku a vynesení trestů smrti (Krejčí a Hrubý). Mocenské postavení komunistické strany nebylo však ještě tehdy tak silné, a tak tehdy ještě žádné rozsudky k trestu smrti nepadly. Mimořádné lidové soudy vynesly kromě mnoha trestů dlouholetého odnětí svobody také více než 730 rozsudků smrti.(6) Během tohoto revolučního období došlo také k řadě omylů a mnohdy k vyřizování osobních účtů. Tento způsob soudnictví byl v řadě případů rovněž zneužit k likvidaci nepohodlných osob.

Tato praxe pokračovala bohužel i v poválečném údobí v době, kdy se u nás etablovala Komunistická strana. Rozsudky smrti vynesené pak po převzetí moci touto stranou, v období komunistického teroru v politických zinscenovaných procesech v padesátých letech, lze fakticky lépe srovnat s dnešními vraždami na objednávku než s institutem trestu smrti v demokratických státech. Důvodem těchto poprav byla buď likvidace politických odpůrců, nebo rovněž snaha ukázat „viníky“ komunistických hospodářských neúspěchů. Mezi lety 1948-1957 bylo tak k trestu smrti odsouzeno za politické trestné činy 255 lidí, z nichž 236 bylo skutečně popraveno.(7) Důsledkem těchto více divadelních frašek než soudních procesů, je mimo jiné diskreditace trestu smrti v očích mnoha občanů, kdy tento vyvolává dodnes nepříjemné reminiscence.

Ani v případě trestu smrti by však neměla jen tato trpká zkušenost odůvodnit odmítavé stanovisko k tomuto institutu. Je to tak proto, že historická paměť národa, připomínání těchto

zločinu a v neposlední řadě stávající právní úprava (§ 261a TZ) je dle mého názoru dostatečným mementem, varováním a garantem proti zneužívání trestu smrti v politických kauzách kdykoliv v budoucnosti.

Ještě před přijetím jednotného trestního zákona byl v roce 1948 schválen zákon č. 231 na ochranu lidově-demokratické republiky, který umožnil ukládat trest smrti i za politické delikty a v praxi byl právě také zneužit pro fyzickou likvidaci představitelů politické opozice. Trest smrti byl ale zakotven rovněž v zákoně č. 165/1946 Sb. z. a n., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou a zákoně, č. 40/1948 Sb. z. a n., o trestní ochraně proti požárům.

Jednotným zákoníkem pro území celého státu, který sjednotil právní úpravu rovněž v otázce trestu smrti, byl zákon č. 86 ze dne 12. 7. 1950. Podle toho trestního zákona bylo možno uložit absolutní trest ve 25 případech, přičemž u mnoha trestných činů byl trest smrti stanoven jako trest jediný bez jakékoliv jiné alternativy. Podle § 29 tohoto zákona byl trest smrti vykonáván oběšením a v době zvýšeného ohrožení republiky také zastřelením. K popravě oběšením je možno dodat, že zde byl trest smrti vykonáván zvláště trýznivým způsobem, kdy se popravovalo na oprátce, jež byla zavěšena na kladce připevněné na vztyčeném prkně. Důsledkem toho bylo, že odsouzený k smrti si nezlomil vaz, nýbrž se pouze zavěsil a zemřel až na následky udušení.⁽⁸⁾ Předsmrtná agonie odsouzených v důsledku toho trvala mnoho minut, což je jen další důkaz o nelidskosti a zločinnosti komunistického režimu v 50 letech.

V roce 1956, v reakci na odhalení zločinnosti Stalinova režimu, došlo zákonem č. 63/1956 Sb. k novelizaci trestního zákona. Byly zrušeny některé skutkové podstaty trestných činů za které byl udělován trest smrti a došlo ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí, jež bylo nahrazeno trestem odnětí svobody na 25 let. Důležité bylo, že novelou byla zavedena fakultativnost trestu smrti. Tam kde se totiž trest smrti uděloval jako trest jediný, stanovil se vedle něho trest odnětí svobody na 25 let. Zákon č. 64/1956 zavedl do našeho právního řádu také další důležitý institut, a to povinnost přezkoumání každého rozsudku, kterým byl uložen trest smrti. Od účinnosti této novely totiž začal na základě nově začleněného § 316 obligatorně, bez návrhu přezkoumávat každý rozsudek k trestu smrti Nejvyšší soud.

Posledním absolutní trest za politickou trestnou činnost, tj. za boj proti komunismu, byl vykonán symbolicky 17. listopadu 1960. Toho dne byl popraven za velezradu pan Vladislav Tomek. (9)

Přijetím zákona č. 140/1961 bylo stanoveno, že trest smrti je trestem výjimečným a fakultativním. Přesto že počet skutkových podstat za které mohl být trest smrti uložen výrazně vzrostl, mohl být nyní uložen za 33 trestných činů, a to převážně vojenských, proti republice a lidskosti, bylo zde jasně stanoveno, že jeho udělení je možné pouze za trestný čin u kterého to zákon ve zvláštní části dovoloval. K tomu musely být splněny navíc další podmínky, a to: mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti trestného činu a zároveň uložení tohoto trestu vyžadovala účinná ochrana společnosti nebo absence

2

naděje, že by bylo možno trestem na pachatele výchovně působit. Avšak až na dvě výjimky (jednou obecné ohrožení a podruhé vyzvědačství) byl trest smrti za účinnosti tohoto zákona aplikován pouze za vraždu. V souladu se standardy vypracovanými na půdě OSN nebylo možno uložit trest smrti těhotné ženě a ani osobě, která v době spáchání trestného činu nepřekročila osmnáctý rok věku. V uloženém trestu smrti byla zahrnuta ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti. Vedle trestu smrti bylo možno uložit pouze trest propadnutí majetku.

Novela trestního zákona č. 45/1973 zavedla možnost uložit místo trestu smrti výjimečný trest odnětí svobody ve výměře od 15 do 25 let, pokud soud shledal takový trest ke splnění účelu za dostatečný. Tato úprava už nebyla, do roku 1990 kdy byl přijat zákon č. 175/1990, kterým se trest smrti zrušil, měněna.

Po nabytí účinnosti zákona č. 175/1990 Sb. dnem 1. července 1990, se výjimečným trestem rozumí jednak trest odnětí svobody nad 15 do 25 let, anebo trest odnětí svobody na doživotí. Posledním popraveným na území bývalého Československa tak byl 8. června vrah Štefan Svitek. Domnívám se, že na příkladu vraha Svitka je možno dobře ukázat, za jaké trestné činy byl trest smrti u nás používán. Svitek se vrátil osudného dne večer domů z hospody opilý. Když mu manželka nechtěla otevřít, dostal amok, vzal sekyru a dveře vylomil. Po vniknutí do domu manželku na místě zabil (ránami do brady, spánku, krku), poté rozsekal v posteli své dvě budící dcery. Následkem vykonaného se projevila jeho sexuální úchylka a vrah začal běsnit. Manželku svlékl a sekerou a nožem ji otevřel břicho a hrudník. Nedbal ani pokročilého těhotenství své ženy, vyňal plod jevící známky života a rozřezal ho žiletkou. Poté manželce odřízl oba prsy a vytáhl vnitřnosti, které rozházel kolem sebe. Podobně se vedlo dcerám (4 a 6). Tyto však navíc ještě před pitvou pohlavně zneužil. Poté těla rozčtvrtil a opakovaně se nad nimi uspokojil. (10)

b) Vývoj v USA

V USA má trest smrti dlouhou tradici. Trest smrti byl součástí amerického právního řádu (s malou přestávkou) od vzniku USA a zůstal jím dodnes. V USA je trest smrti v současnosti zachován ve 38 státech a rovněž na federální úrovni. Federální tresty smrti jsou ale ojedinělou záležitostí. Na federální úrovni se trestají pouze takové mimořádně závažné trestné činy, jejichž nebezpečnost směřuje proti celé federaci, federálním představitelům, federálním budovám atd.

Na federální úrovni byli ovšem popraveni od roku 1988 pouze 3 lidé. Nejnebezpečnější ze všech tří byl Timothy McVeight, který 19. dubna 1995 vyhodil do vzduchu budovu federálních úřadů v Oklahoma City. Při pumovém útoku zahynulo 168 lidí a 600 dalších bylo zraněno. Terorista se považoval až do své popravy za mučedníka, s tím, že se rozhodl varovat vládu, která je stále více nepřátelská a oběti (mezi nimi bylo také 19 dětí) považoval za „nutné ztráty“.

Je třeba vidět, že tento člověk by byl hrozbou i za zdmi věznice, kde by si odpykával případný doživotní trest, protože by mohl posloužit za příklad lidem podobného ražení, kteří by byli motivováni jeho výzvami, které pronesl před popravou. Kupříkladu prohlásil: „Můj atentát na budovu federálních úřadů byl morálním a strategickým ekvivalentem amerických útoků na vládní budovy v Srbsku, Iráku a v dalších zemích.“ V tomto případě byl, dle názoru autora, exemplární trest jediné možné řešení, aby se dalo případným následovníkům jasně narsrozuměnou, že taková činnost bude co nejtvrději potrestána,

2
protože ohrožuje samotné základy demokracie a budoucnost svobody na celém světě.

Ostatně trest smrti pro takové pachatele připouštěl i známý abolicionista Caesare Beccaria. Ve svém pojednání O zločinech a trestech totiž udává dva důvody trestu smrti, píše: „První, když on, ač zbaven svobody, má stále ještě takové styky a takovou moc, že uvádí bezpečnost národa v nebezpečí; když jeho další život mohl by přivodit nebezpečný obrat pro ustálenou formu vládní“. Druhou příčinu spatřoval v tom, že: „Když smrt by byla pravou a jedinou překážkou, aby oddálila ostatní od zločinu“. V tomto případě byly splněny obě podmínky, protože pachatel takového činu by mohl poskytovat nerůznější rozhovory do sdělovacích prostředků, psát knihy apod.

Je totiž dobře známý fakt, že mnozí odsouzení vrazi se dostávají na titulní stránky nejrůznějších periodik a jejich knihy se těší velké čtenářské popularitě, a to nejen v USA, ale i jinde ve světě. Příkladně na doživotí odsouzený vrah Johna Lennona má dokonce vlastního životopisce. Dobrým příkladem z Česka je nájemný vrah J.Kajínek, který se po svém neúspěšném útěku stal velmi mediálně populární a vystupoval dokonce i v bilbordové reklamě.

Daleko větší vliv na okolní dění by pak měl dopadený předák teroristické organizace, jehož veřejné projevy, pokud by mu k nim byla dána příležitost tak jako mnohým jiným odsouzeným, by znamenaly ohromné bezpečnostní riziko. Nehledě na další riziko spočívající v předpokládaném pokusu členů teroristické organizace o jeho násilné vysvobození. V USA by byl tak

nebezpečný člověk jistě popraven právě podle federálních zákonů. V Evropě ovšem nikoliv.

K trestu smrti v USA je dále třeba uvést, že trest smrti v USA souvisí s americkým individualismem, pragmatismem a protestantskou morálkou, ke které patří rovněž stanovisko, že za zločin má následovat trest a za smrt může být za jistých okolností odplatou i smrt. Vztah k trestu smrti v USA je dán také tím, že Američané na svém území (až na výjimky) nezažili první ani druhou světovou válku a ani zneužití trestu smrti ve jménu žádné totalitní ideologie. Nevytvořil se zde proto tak silný odpor k trestu smrti jaký známe v Evropě. Právě naopak. Američané se totiž musejí každodenně potýkat s vysokou zločinností a v živé paměti mají i atentáty (či pokusy o ně) na své čelné politické představitele. V neposlední řadě je to zdvihající se vlna teroristických útoků, ať již na americkém území či mimo ně. Proto se také Američané drží zásady, že podobně jako některé závažné nemoci nevléčíme jen acylpyrinem, tak i některé trestné činy se nedají řešit jen trestem odnětí svobody.

Ve stručnosti by se daly důvody vysoké kriminality v USA a tedy i trestu smrti, shrnout v několika bodech a to: velké sociální rozdíly mezi obyvateli, městská kriminalita rasových a národnostních menšin (městské gangy) a velké rozšíření zbraní. Velkým problémem je zde vytváření uzavřených skupin obyvatelstva na základě rasového a etnického klíče (obývající většinou předměstí), kdy členové těchto skupin se neidentifikují s většinovou společností a jejími zákony a odmítají se do ní začlenit. Navíc mnozí z jejich příslušníků

7

jsou odkázáni na sociální pomoc ze strany státu, čímž se na jedné straně stále prohlubují majetkové rozdíly mezi minoritními skupinami a majoritní společností a na straně druhé zde vyvstává potřeba trávení volného času a společenského uznání. Obojího lze ovšem nejsnadněji dosáhnout ve své skupině (gangu) pácháním trestné činnosti. Tím se stávají některé čtvrti kvůli vysoké kriminalitě téměř neobyvatelné (například New York v 70 a 80 letech). Tento problém se ovšem projevuje již také v Evropě (například nedávné zapalování aut muslimskými mladíky ve francouzských chudinských čtvrtích).

Tento vývoj je rovněž varováním pro nás, abychom zvolili vhodnou přistěhovaleckou politiku trvajících na asimilaci národnostních a etnických menšin a omezili vytváření ghett a tím i podhoubí pro trestnou činnost. Ani američtí policejní velitelé podle průzkumu z roku 1995 totiž nepovažují trest smrti za hlavní nástroj k potírání zločinu. Tím je v první řadě, i podle jejich názoru, vynutitelnost práva.⁽¹³⁾ Ovšem těžko se vyšetřuje trestná činnost u těsně spjatých národnostních či etnických skupin, u nichž je velká společenská soudržnost a společensky uznaná pravidla (zákony) jsou u nich nahrazeny vlastními společenskými pravidly. I u nás jsou již vytvořena ghetta, kde vynutitelnost práva není uspokojivá a kriminalita vysoce převyšuje republikový průměr. Jedná se o oblasti zejména v Ústeckém kraji obývané převážně romskou populací.

Je třeba co nejrychleji a co nejúčinněji zabránit vytváření podhoubí, ve kterém bují zločinnost a národnostní třenice.

K tomu je nanejvýš důležité se poučit z chování příslušníků jednotlivých menšin v USA (i v západní Evropě) a přístupů jednotlivých zemí k tomuto problému, abychom předešli případnému vyhrocení situace a s tím spojenému volání po znovuzavedení trestu smrti.

Ovšem i v USA začíná tradičně vysoká podpora trestu smrti (kolem 80%) v posledních letech klesat. Podle posledního průzkumu (konec roku 2005) se podpora trestu smrti snížila na 64%.⁽¹⁴⁾ Toto zjištění není ovšem dáno nějakou zásadní změnou názorů Američanů a přehodnocením jejich hodnotových stanovisek, ale výměnou generací způsobenou velkým množstvím přistěhovalců (hlavně z latinské Ameriky) a jejich reprodukčním potenciálem. Tito lidé či jejich předci, vychovávaní v jiném kulturním prostředí, se totiž v mnohých názorech od starousedlíků liší (zejména tedy od bílých protestantů, jako tradičních představitelů americké elity).

Pochybnosti o trestu smrti se objevily ovšem již dříve, a to v právnických kruzích. Souvisí to s tím, že americká Ústava se o trestu smrti nezmiňuje a zakazuje pouze kruté a neobvyklé tresty. Nejvyšší soud USA totiž 29. června 1972 (poměrem hlasů 5:4) rozhodl v případě *Furman v. Georgia*, že trest smrti není v souladu s americkou Ústavou.⁽¹⁵⁾ Ovšem členské státy si trest smrti chtěly ponechat a upravily proto domácí legislativu tak, aby vyhověla znění osmého a čtrnáctého dodatku americké Ústavy. Tyto pozměněné zákony některých států Nejvyšší soud povolil v roce 1976 ve věci *Gregg v. Georgia*.⁽¹⁶⁾ Od roku 1977 se tak začalo popravovat znovu. Tedy pouhých deset let trvalo v amerických dějinách období bez trestu smrti

2
(poslední poprava před rozhodnutím Nejvyššího soudu se konala v roce 1967). V těchto dnech se počet popravených od znovuzavedení trestu smrti pohybuje okolo tisíce osob.

Kapitola II

Současná situace ve světě

V současnosti více než polovina států světa zrušila trest smrti ať již právně nebo fakticky. V současné době (listopad '05) je situace následující: 86 států zrušilo trest smrti pro všechny trestné činy (např. všechny státy EU, Kanada, Austrálie, Mexiko, Jižní Afrika, Turecko, Ukrajina atd.), 11 států zrušilo trest smrti pro obvyklé trestné činy (např. vražda, hospodářská kriminalita atd.) a připouští trest smrti jen za mimořádně závažné trestné činy, spáchané za výjimečných okolností např. v době války (Albánie, Argentina, Bolívie, Brazílie, Cookovy ostrovy, Salvador, Fiji, Izrael, Lotyšsko, Peru), 24 států, které trest smrti formálně nezrušily, ale v praxi jej nevykonávají (nejméně deset let nedošlo k žádné popravě). Jsou to například Rusko nebo Tunisko. Celkem tedy 121 států zrušilo trest smrti v právním řádu nebo v praxi. 75 států si ovšem ponechává trest smrti ve svých právních řádech i pro obyčejné trestné činy (např. Bahamy, Bělorusko, Kamerun, Čad, Čína, Kuba, Egypt, Etiopie, Ghana, Indie, Indonésie, Irán, Japonsko, KLDK, Jižní Korea, Kuvajt, Filipíny, Saudská Arábie, Singapur, Somálsko, Sýrie, Spojené Arabské Emiráty, Spojené státy americké, Uzbekistán).

Světový vývoj směřuje k celosvětovému upouštění od trestu smrti. Například od března 2001 se počet států, které zcela zrušily trest smrti zvýšil ze 75 na současných 86. Ve stejném časovém období klesl počet států praktikujících trest smrti i za mírových podmínek z 86 na 75. Od roku 1985 do roku 2005 přes 50 států zrušilo trest smrti pro všechny trestné činy.

Naposledy zrušily trest smrti pro všechny trestné činy v době míru i války v roce 2004: Bhútán, Řecko, Samoa, Senegal a Turecko v roce 2005 se přidalo Mexiko a Libérie.(17) Faktem ovšem zůstává, že vzhledem populačnímu rozmístění obyvatelstva na planetě až 90% obyvatel žije ve státech, které ať již v době války, nebo i v době míru trest smrti uplatňují.

V roce 2004 (poslední uveřejněné údaje) bylo 97% všech známých poprav uskutečněno ve čtyřech zemích světa. V Číně (oficiálně 3400 popravených, ale skutečný počet popravených bude zřejmě mnohem vyšší), v Iránu (nejméně 159), ve Vietnamu (nejméně 64) a v USA (59).(18)

Mezi státy uplatňující trest smrti můžeme rozlišovat několik skupin. Jednak jsou to rozvojové státy třetího světa (Etiopie, Čad, Uganda atd.). Zde ekonomické podmínky nejsou na takové úrovni, aby mohla být vytvořena dostatečná alternativa v podobě fungujícího vězeňského systému. Například Somálsko nemá vůbec ústřední vládu s faktickou mocí a území proto ovládají nejrůznější kmeny a jejich náčelníci. Tento stav lze přirovnat k prvobytně-pospolné společnosti, ve které rovněž neexistovala k trestu smrti žádná rozumná alternativa.

Další skupinu tvoří islámské státy ve kterých neexistuje odluka státu od církve (na rozdíl od např. Turecka) aplikující islámské právo šarija, úzce související s náboženským přesvědčením většiny tamních obyvatel (např. Írán).

Další skupinu tvoří nedemokratické, totalitní režimy, kde trest smrti funguje jako nástroj k zastrašení obyvatelstva a politické opozice a k udržení moci v rukou stávajících politických elit (Bělorusko, KLDK atd.).

7

Pak je zde ovšem skupina států demokratických, které mají s uplatňováním trestu smrti dlouholeté zkušenosti, aniž by tím trpěla demokratičnost těchto států (USA, Japonsko, Jižní Korea). Důvody ponechání trestu smrti v těchto státech jsou demonstrovány na příkladu USA (viz výše), které jsou mnohdy uváděny za příklad demokraticky smýšlející země a je zde také dobrá dostupnost ověřených informací o absolutním trestu. Obecně je možno na tomto místě poznamenat, že přístup k absolutnímu trestu v USA je dán civilizačním vývojem už od dobývání Ameriky. Tamní obyvatelé mají totiž jiný přístup k ochraně osobních práv. V USA je trest smrti chápán spíše jako odplata, klade se zde důraz na ochranný společenský charakter trestu smrti.

Kapitola III

Způsoby provádění trestu smrti od nejstarších dob po současnost

Během lidských dějin byli lidé popravováni nejrůznějšími způsoby. Cílem této kapitoly není vyčerpávající seznam všech popravčích praktik, ale jde spíše o nastínění historického vývoje způsobů poprav, sledujícího linku ke stále větší humánnosti exekucí.

Mezi způsoby poprav patřila poprava zvířaty (v Egyptě se používalo krokodýlů, Kartágu a Indii byli zase užíváni sloni, zvláště proslulí v používání zvířat všeho druhu v amfiteátrech se stali Římané), dále bylo jako způsob poprav používáno rozpárání břicha, které blízce souvisí s typickým japonským usmrcením harakiri, další způsob exekuce, který se vyskytoval u všech civilizací bylo shození z výšky. Tento způsob poprav

je doposud používán Iránu. Dalším způsobem popravky byla smrt hladem nebo žízní, a to formou zazdění, zanecháním na opuštěném místě nebo vsazením do klece atp. Mezi další způsoby patřilo ukřižování, ke kterému je možné být dodnes teoreticky odsouzen v některých islámských zemích (např. Súdán). Dále to bylo pohřbení zaživa, což přetrvalo nejdéle v Indii, kde náboženské zvyky některých národů žádaly, aby se zesnulým manželem byla pohřbena i jeho žena. Nyní je naopak v Indii podněcování vdov k upálení spolu se zesnulým manželem trestáno smrtí. Další technikou poprav bylo naražení na kůl. Například zákoník Karla V stanovil tento trest pro ženy, které zabily své dítě. V Tereziánském zákoníku z roku 1768 byla zachována jiná technika popravky, a to stahování z kůže. Stejný zákoník rovněž ještě znal jako způsob popravky rozřezání. Částečné rozřezání bylo zakotveno ve všech evropských zákonících ve středověku, přičemž obecně například platilo, že křivopřísežníkům byly uřezány prsty a otcovrahům zápěstí. Mezi další popravčí praktiky patřilo rozčtvrcení či roztrhání. Zprávy o něm v Číně pocházejí ještě z počátku 20. století. Dále to bylo rozdrásání, jež bylo praktikováno, podobně jako rozdrčení, v období středověku. Již v nejstarších lidských společnostech se jako způsobu exekuce užívalo upálení. Starobylost a častý výskyt tohoto způsobu popravky souvisí s náboženským a očistným (podobně jako u vody a utopení) charakterem ohně. Proto byli ohněm popravováni především lidé odsouzení za zločiny proti víře. Upalování bylo v Evropě tak časté také proto, že pokud šlo o zločiny proti víře, stačila k upálení mnohdy pouhá obžaloba. Mnoho lidí se tak křivým

2

obviněním snadno zbavovalo svých nepřátel nebo i dluhů. Trest smrti upálením přežil až do 19 století hlavně v Japonsku, v Číně a Egyptě. Podobné upálení byly nejrůznější způsoby smrti na mírném ohni, jejichž smyslem bylo zostření trestu prodloužením předsmrtné agonie odsouzeného. Jednalo se o různé techniky smažení, opékání a pražení. Dalším způsobem byla poprava rozřezáním pilou, která se používala ve španělských vojenských kruzích až do 18 století. Pro středověk byl typický ovšem jiný způsob popravý - lámání kolem. Spočíval v tom, že odsouzenci, připevněnému ke kolu či ke kříži, byly zpřelámány kosti v těle. V Rakousku byl tento trest zrušen až v roce 1781. Dalším způsobem popravý, známým již od starověku, bylo roztrhání koňmi, který byl součástí anglického tzv. Krvavého zákoníku ještě v 19 století. Dalším způsobem popravý bylo uškrcení, které z evropských zemí používalo běžně jen Španělsko a Portugalsko. Dalším, dodnes živým způsobem popravý je ukamenování. V současné době je ukamenování uzákoněno v šesti muslimských zemích jako trest za cizoložství a sexuální delikty. Nejvíce lidí (několik stovek ročně) je ukamenováno v Iránu. Dalším dodnes živým způsobem popravý je stětí. Tento způsob popravý se objevil již v době bronzové a přetrval až do našich dob. Ve středověké Evropě patřil tento způsob popravý k nejobvyklejším. Někde se ke stětí používala sekyra (např. Rusko), jinde meče (Francie), či šavle (v arabských zemích). V současné době se dochovala jako popravčí nástroj pouze šavle, která se dodnes používá k popravám ve třech státech (Katar, Jemen, Saudská Arábie). Jako další popravčí nástroj sloužila gilotina, používána hlavně ve

Francii (poslední poprava proběhla v roce 1977). Krokem v před k humanizaci poprav bylo, že poprava gilotinou byla (na rozdíl od dříve používaných způsobů poprav) velmi rychlá a bezbolestná, což byl hlavní důvod jejího zavedení do praxe. Dále následuje přehled způsobů poprav, které jsou používány běžně dodnes.

Vedle ukamenování a shoení z výšky, typické však jen pro islámské právo šarija (viz výše), to jsou:

a) Oběšení

Oběšení se používalo jako způsob poprav po celou historii lidstva a i dnes je používáno v přibližně osmdesáti zemích světa. Je třeba připomenout, že tímto způsobem se popravovalo rovněž na našem území (viz výše). Tento způsob poprav byl vždy spojen se zneuctěním a společenským odsouzením popraveného. Z novodobé historie tento fakt můžeme demonstrovat na případu válečných zločinců odsouzených Norimberským vojenským tribunálem, kdy odsouzení nebyli z výše naznačených důvodů zastřeleni, na což měli podle vojenských zvyklostí právo, ale oběšení. V minulosti byla těla oběšenců dokonce ponechávána na šibenici dokud těla úplně nesetlela, jako výstraha ostatním, což se ovšem při velkém počtu poprav a tedy přivyklosti obyvatelstva popravám, míjelo svým generálně preventivním účinkem.

b) Zastřelení

Zpočátku bylo zastřelení jako způsob poprav vyhrazeno pouze vojákům a až později bylo rozšířeno i na civilisty. Tento způsob poprav byl a je tak typický hlavně pro vojenské zákoníky. Sám rozsudek se provádí buď popravčí četou, která

2

střelí z větší dálky, anebo jedním střelcem střílejícím z blízka. V současné době je trest smrti zastřelením obsažen v několika desítkách zákonících (civilních i vojenských) zemí, které trest smrti doposud nezrušily (např. Čína, Afganistan). V USA je možné si vybrat mezi zastřelením a jiným způsobem poprav jako je smrtící injekce nebo elektrické křeslo. Je zajímavé, že poprava zastřelením bývá odsouzenými volena zdaleka nejčastěji.

c) Plynová komora

Tento způsob poprav, používaný ve Spojených státech amerických, spočívá ve smrti udušením následkem vdechování jedovatých výparů (k tomuto účelu je používán zejména kyanid draselný). Mnohé státy americké unie dávají ovšem odsouzení na výběr i jiný způsob poprav, a to zejména popravu smrtící injekcí.

d) Poprava na elektrickém křesle

Jedná se o další způsob poprav typický pro USA. Z dalších států, které elektrické křeslo také po určitou dobu používaly lze zmínit pouze Filipíny a Taiwan. Elektrické křeslo je konstruováno na bázi střídavého elektrického proudu, který by měl v ideálním případě usmrtit odsouzeného rychle a bezbolestně. Ovšem historie používání elektrického křesla ukázala, že smrt nemusí být ani rychlá a ani bezbolestná, což byl také jeden z důvodů proč většina amerických států přešla k jiným způsobům poprav, zvláště pak ke smrtící injekci.

e) Smrtící injekce

Jedná se o poslední slovo moderní techniky a vědy ve způsobu exekuce. Poprava smrtící injekcí je v současné době jasně

nejhumánnějším prostředek usmrcení. Protože se osobně domnívám, že kdyby byl znovu za mírových podmínek trest smrti zaveden, pak by poprava smrtící injekcí byla nejvhodnější (v případě války či jiného výjimečného stavu se ovšem přikláním k zastřelení), uvádím proto podrobněji postup při výkonu exekuce. Poprava je obdobná postupu používanému v nemocnici při celkové anestézii, avšak vstřikována dávka je smrtelná. Vstřikuje se roztok obsahující tři složky: barbituráty, které vedou ke ztrátě vědomí, další je bromid pankurnia, který způsobí ochablost svalů, jehož úkolem je paralyzovat bránici a přerušit tak pohyby plic, nakonec se vstříkne chlorid sodný, který způsobí srdeční zástavu. (19) Při správné aplikaci se docílí toho, že odsouzenec se pohrouží do spánku ze kterého se už nikdy neprobere. K tomu jen poznamenávám, že tento způsob popravy se může zdát, v porovnání většinou s velkou krutostí pachatele k oběti, humánní až příliš.

Kapitola IV

Vnitrostátní a mezinárodní (komunitární) právní úprava

Česká republika je v otázce znovuzavedení trestu smrti limitována jak vnitrostátní právní úpravou (zejména Listinou základních práv a svobod), tak i úpravou mezinárodní (zejména Protokoly k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Druhým opčním protokolem k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech) a v neposlední řadě evropskou (komunitární) právní úpravou (zejména Chartou základních práv EU)

Vnitrostátní právní úprava

2

2.května 1990 zrušilo Federální shromáždění trest smrti novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb., účinnou od 1.7.1990 a nahradilo ho výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí. Ústavní ochrana se zákazu trestu smrti dostalo Listinou základních práv a svobod v roce 1991 (jednalo se dokonce o nad-ústavní ochranu, protože Listina měla za dob federace vyšší právní sílu než ostatní ústavní zákony).

Listina zakotvuje zákaz trestu smrti v čl. 6 odst. 3 ustanovením, že trest smrti se nepřipouští. Listina stanovila tuto zásadu zcela kategoricky, bez jakékoliv možnosti odlišné právní úpravy, čímž šla dále než většina (až na Protokol č.13 k evropské Úmluvě) mezinárodněprávních uprav. Znovuzavedení trestu smrti (např.za války) by si tedy vyžádalo změnu Ústavy.

Mezinárodní právní úprava

Ve světě existují v současné době čtyři závazné mezinárodní smlouvy omezující trest smrti (s možností jeho ponechání v době války nebo bezprostřední hrozby války) nebo ho zakazující za všech okolností. Jsou to tyto mezinárodní smlouvy:

- I. a) Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- b) Druhý opční Protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech
- II. Protokol k americké Úmluvě o lidských právech o zrušení trestu smrti
- III. Protokol č.6 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
- IV. Protokol č.13 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Ad.I. a) Pakt byl otevřen k podpisu v roce 1966 v New Yorku a pro Českou republiku vstoupil v platnost dnem 23.3.1976.

Tato dohoda trest smrti nezakazuje, ale klade určité podmínky při jeho ukládání. Děje se tak v jeho článku 6. Odstavec 1 hovoří obecně o právu na život a jeho ochraně zákonem. Odstavec 2 omezuje trest smrti pouze na nejtěžší trestné činy a výslovně zakazuje retroaktivitu při jeho ukládání. Nedovoluje provést trest smrti před konečným rozhodnutím soudu ve věci (podmínka právní moci rozsudku). Odstavec 4 zakotvuje právo odsouzeného žádat o milost a dále stanoví, že amnestie, milost, nebo zmírnění trestu mohou být uděleny ve všech případech. Odstavec 5 pak říká, že rozsudek trestu smrti nesmí být uložen těhotné ženě nebo mladistvému.

Ad.I. b) Protokol byl přijat Valným shromážděním OSN v roce 1989. V preambuli připomíná článek 3 (právo na život) Všeobecné deklarace lidských práv, přijaté dne 10.12.1948. Dodržování jednotlivých ustanovení Deklarace není ovšem právně vynutitelné (tato působí především svou závazností morální), a proto byl přijat také tento Protokol, který je již vynutitelný i normami mezinárodního práva veřejného. Protokol ve článku 1 stanoví, že žádná osoba podléhající jurisdikci smluvního státu nesmí být popravena a že každý smluvní stát přijme nezbytná opatření ke zrušení trestu smrti. V čl. 2 umožňuje použití trestu smrti za války, za vysoce závažný trestný čin vojenské povahy, těm státům, které učinily takovou výhradu při ratifikaci nebo přístupu. Česká republika ratifikovala Protokol bez výhrad a Protokol vstoupil pro ČR v platnost dne 15.9.2004. Do současné doby ratifikovalo Protokol 55 států a 9

2
států ho zatím pouze podepsalo s tím, že se stanou stranou dohody k pozdějšímu datu. K nejdůležitějším stranám protokolu patří: Země EU, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Island, Austrálie, Nový Zéland, Jižní Afrika. Pouze podepsán byl příkladně Polskem a Tureckem.

Ad.II Protokol byl přijat Valným shromážděním Organizace amerických států v roce 1990. Protokol zakazuje znovuzavedení trestu smrti ve státech, které ho již zrušily a umožňuje si ponechat státům, pokud v tom smyslu učinily výhradu, trest smrti v době války. Protokol byl ratifikován 9 americkými státy a podepsán 1 státem. Stranami smlouvy jsou: Brazílie, Kostarika, Ekvádor, Nikaragua, Panama, Paraguay, Uruguay, Venezuela a podepsán byl Chile.

Ad.III. Protokol byl přijat na půdě Rady Evropy v roce 1982. Protokol zakazuje trest smrti v době míru, ale dle článku 2 umožňuje signatářským státům zákonem stanovit trest smrti v době války, nebo bezprostřední hrozby války. O takovém zákonu a jeho jednotlivých ustanoveních je stát povinen vyrozumět generálního tajemníka Rady Evropy. Protokol vstoupil pro bývalou ČSFR v platnost 1.4.1992. ČR tyto závazky převzala od 1.1.1993 v plné šíři. Protokol celkem ratifikovalo 44 evropských států a byl podepsán dalšími 2 státy. Mezi členské státy úmluvy patří všechny státy EU, státy přidružené v rámci EVSO a státy ucházející se o členství v EU, Turecko nevyjímaje. Podepsán byl rovněž Ruskem.

Ad.IV. Protokol rovněž vznikl z iniciativy Rady Evropy, a to v roce 2002. V preambuli Protokolu se konstatuje, že protokol č.6 nevyklučuje trest smrti v době války nebo její přímé hrozby a že státy jsou rozhodnuty odstranit trest smrti za všech okolností. Článek 1 proto zní: Trest smrti se zrušuje. Nikdo

nesmí být odsouzen k takovému trestu ani popraven. Článek 2 pak zakazuje od ustanovení tohoto protokolu odstoupit procedurou dle čl. 15 Úmluvy a článek 3 zakotvuje zákaz výhrad dle článku 57 Úmluvy. Česká republika protokol ratifikovala a protokol vstoupil pro Českou republiku v platnost dne 1. listopadu 2004. Protokol ratifikovalo celkem 32 evropských států a byl podepsán 11 dalšími. Většinou jde o státy EU, ale protokol rovněž ratifikovala například Ukrajina, některé pobaltské státy a smlouvu podepsalo i Turecko. Například Rusko se však ale nepřipojilo.

Komunitární právní úprava

V roce 1986 se usnesl Evropský Parlament na tom, že trest smrti představuje hrůznou a nelidskou formu potrestání a porušuje právo na život i v tom případě, když byl vynesen na základě řádného soudního projednání a vyzval členské státy aby se připojily k 6. dodatkovému Protokolu evropské Úmluvy o lidských právech a základních svobodách (viz výše). V březnu 1992 zase v rezoluci prohlásil že: Stát, a obzvláště ne demokratický stát, nemůže disponovat životy svých občanů nebo jiných osob na svém území použitím zákona ukládajícího trest smrti. A vyzval státy k přijetí druhého Opčního protokolu k mezinárodnímu Paktu (viz výše).

Postoj EU je v otázce trestu smrti po řadu let konstantní a je to jedna ze společně sdílených hodnot států sdružených v Evropské unii. Toto stanovisko se také odráží v Chartě základních práv EU, která má však pouze deklaratorní charakter a působí jen jako jistý morální apel a doporučení státům sdruženým v EU.

2

Hned první článek Charty zakotvuje právo na život a zákaz trestu smrti. Důležitý je článek 19, který zakazuje vydání odsouzených do zemí, kde by jim hrozil trest smrti, což může vyvolat mezinárodní problémy zejména ve vztahu ke Spojeným státům americkým při vydávání teroristů, dopadených na území některého členského státu EU. Podle názoru autora, je zde na místě alespoň teroristy vydávat, protože zájem na dobré spolupráci v rámci NATO a také na potírání mezinárodního terorismu je mnohem vyšší, než užívání evropského humanismu na lidi, kteří útočí na hodnoty na kterých demokracie stojí. A to pochopitelně nejen demokracie americká, ale také evropská. A to bychom měli mít na paměti především.

Dle mého názoru postupný vývoj na mezinárodním poli dospěl přijetím protokolu č. 13 až za meze možného a svým způsobem popřel předchozí vývoj spočívající ve stálém zužování možnosti trest smrti použít. Tento vývoj vyvolává diskuse na kolik podepsané dohody mají co společného s trestem smrti a na kolik jsou pouhým manifestačním se přihlášením k hlubší evropské integraci. Působí to dojmem, že pokud neexistuje shoda na mnoha zásadnějších otázkách evropské politiky, manifestuje se domnělá shoda alespoň na poli trestu smrti. Tato shoda je také dána (u smluv vylučující trest smrti i pro případ války) zřejmou představou, že žádná další válka nehrozí, a proto je možno podepsat i takovou smlouvu, která je z věcného hlediska zcela absurdní. Protokol č.13 k evropské Úmluvě je proto dle mého názoru potřeba chápat spíše jako přání trvalého míru, než jako absolutní zákaz trestu smrti.

Kapitola V.

Hodnocení argumentů pro a proti trestu smrti

I. Argumenty pro trest smrti

a) Nemožnost dalšího trestu pro doživotně odsouzené

Pokud odsouzený na doživotí spáchá další trestný čin, nemůže být již potrestán žádným dalším trestem. I kdyby tedy pachatel zabil spoluvězně, člena vězeňské služby (v úvahu by mohl připadat i další personál věznice), nebo při útěku zabije kohokoliv dalšího (například náhodného chodce) dříve než bude dopaden, nemůže být potrestán jinak než kázeňsky (například zákazem sledování televize).

b) Krutost a nákladnost doživotního trestu

O problematice doživotního trestu pojednávám jinde (viz níže).

c) Satisfakce pro pozůstalé i pro veřejnost a spravedlivá, symbolická odplata za provedený čin.

Myslím, že toto je jeden z klíčových argumentů pro trest smrti. Z hlediska pozůstalých je možná právě pouze trest smrti jediným trestem, který jsou ochotni akceptovat. Tento trest totiž dává pozůstalým pocit satisfakce, nastoluje pocit jistého vnitřního uspokojení, harmonie a zadostiučinění. Navíc pokud by se trestní sankce dostaly do nápadného rozporu s morálním cítěním obyvatelstva, mohlo by to vést až k zavedení soukromé odvety po odpykání výkonu trestu odnětí svobody.

d) Ochrana společnosti před pachatelem

Trest smrti chrání společnost jistě lépe, než doživotní trest odnětí svobody, protože se zde nabízí pro odsouzeného široká škála možností, jak se dostat z vězení na svobodu. Může se tak stát útěkem, nebo pomocí jeho násilného vysvobození členy

2
ozbrojené (teroristické) skupiny, či zneužitím institutu milosti a amnestie po nastolení totalitního režimu.

Aktuálnost tohoto problému ukázal u nás útěk na doživotí odsouzeného nájemného vraha z věznice Mírov, který byl pak za nemalých nákladů dopaden policií. Zvýšené náklady si pak také vyžádala policejní ochrana orgánů činných v trestním řízení a svědků kterou bylo třeba poskytnout.

Dále se může odsouzený dostat z vězení na svobodu i zcela legálně na základě ustanovení § 62 odst. 2, § 29 odst. 1, § 39 b odst. 4 písm. a) TZ, které umožňuje podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody po uplynutí 20, respektive 30 let výkonu trestu. Tyto celkem široké možnosti dávají například odsouzenému šanci se pomstít všem, kteří se na jeho uvěznění nějakým způsobem podíleli. I kdyby se ovšem odsouzený nikomu nemstil je podle mého názoru nanejvýš pravděpodobné, že vzhledem k jeho předešlému způsobu života a vykořeněnosti ze společnosti umocněné dlouhodobým pobytem ve vězení a pravděpodobným distancováním se nejen ostatních členů společnosti, ale také bývalých přátel, partnerů a příbuzných od jeho osoby, se tento člověk dopustí recidivy i když nemusí jít nutně o recidivu speciální.

Je otázkou, proč by se vůbec měl chtít pachatel, podmíněně propuštěný z trestu odnětí svobody na doživotí, začlenit do společnosti po svém propuštění, tedy po strávení 20 respektive 30 let ve výkonu trestu, když to nedokázal ani před svým uvězněním v době, kdy měl jistě lepší podmínky proto to dokázat.

Jsem proto přesvědčen, že u pachatelů zvláště závažných trestných činů, by měl mít soud možnost, podobně jako v novém slovenské trestním zákoníku (viz dále), rozhodnout, že odsouzený nemůže být podmíněně propuštěn. Další varianta je, že by tento pachatel byl propuštěn až v době, kdy již bude objektivně vyloučeno, že by se mohl dopustit recidivy. Tato objektivní nemožnost by nastávala obvykle sešlostí věkem či způsobením invalidity. Dále je tu možnost, kterou dává platná právní úprava v § 29 odst. 1, a to zcela pravidelně při ukládání doživotního trestu rozhodovat o nezapočtení doby strávené ve vězení se zvýšenou ostrahou do doby potřebné pro podmíněné propuštění.

e) Nejspolehlivější prostředek ochrany společnosti před sexuálně a psychicky defektními pachateli.

Je nevyvratitelné, že fyzická likvidace je nejlepší způsob, jak zabránit recidivě těchto pachatelů. Jak uvádí A. Brzek: „Stále není dořešen problém těch zvláště nebezpečných delikventních sexuálních či psychopatických deviantů, kteří na mnohaměsíční intenzivní ústavní léčbu kladně nereagují a nechtějí požádat o chirurgický zákrok. Není možné připustit jejich nahromadění na sexuologických odděleních psychiatrických léčeben, protože by se tam stali rušivým faktorem znemožňujícím léčbu ostatních pacientů. Není možné je po mnoho let, nebo dokonce celoživotně, hospitalizovat na jiných psychotických pavilonech psychiatrické léčebny, protože i tam by se projevovali jako rušivý faktor. Proto se v praxi v takových případech přistupuje k návrhu na ukončení léčby s tím, že léčba splnila svůj účel, čímž však není míněno to,

2

že by toto splnění účelu znamenalo dosažení náležité ochrany společnosti před opakováním trestné činnosti, nýbrž znamená jen tolik, že léčba splnila to, co v daném případě a za současných podmínek splnit mohla".(20) Tak se dostávají na svobodu osoby, které nepřestaly být svému okolí nebezpečné. Jediným účinným řešením by bylo zřízení detenčních zařízení, s neurčitou dobou pobytu, s dostatečnou zdravotní péčí uvnitř a dostatečnou bezpečnostní ochranou zevní.(21) Praxe bývá rovněž taková, že nebezpeční psychopati nejsou soudem uznáváni za nepřičetné, právě z důvodu vysoké nebezpečnosti těchto osob a malých možností psychiatrických zařízení takovéto osoby zvládnout (léčit) a zabránit jim v útěku. Tito lidé, jsou proto posíláni často do vězení, kde je lepší možnost jim zabránit v útěku, kdy ovšem i po propuštění, vzhledem ke svým psychiatrickým diagnózám, zůstávají velmi nebezpeční. Se zřízením detenčních ústavů počítá připravovaný trestní zákoník, který byl ovšem v současnosti (únor 2006) Senátem zamítnut a vrácen zpět do Poslanecké sněmovny.

f) Za války, či za výjimečného stavu, nutný nástroj k udržení státní autority.

Jsem přesvědčen, ač nebyla generálně preventivní funkce trestu smrti za běžných mírových podmínek prokázána, že v případě války (výjimečného stavu) je trest smrti zcela nenahraditelným faktorem k udržení, ať již pořádku ve společnosti, nebo disciplíny v armádě, jednak svou odstrašující funkcí, ale také okolností, že je za těchto podmínek těžko nahraditelný dlouhodobým trestem odnětí svobody. Jsem přesvědčen, že v případě výjimečného stavu či války, i kdyby nebyl trest

smrti v zákoně obnoven, by se trest smrti, například za dezerci, neuposlechnutí rozkazu, rabování či za okrádání padlých, měl používat i za cenu ignorování vnitřního právního řádu a mezinárodních závazků. Pokud by se tak nedělo, vedlo by to jistě k neschopnosti státu účinně prosazovat své nařízení (rozkazy) a ke společenské anarchii (k ztrátě bojeschopnosti armády).

g) Ekonomický důvod

Efektivní provedení trestu smrti by mělo být levnější, než doživotní trest. Nemusí to být ovšem vždy pravda. Některé způsoby poprav (elektrické křeslo, plynová komora) jsou díky značným fixním nákladům dražší než doživotní vězení. Tomuto problému se dá čelit pomocí zavedení smrtící injekce, jako popravčího nástroje.

Druhým aspektem je větší nákladnost spojená se soudním řízením, kdy ve Spojených státech je nákladnost řízení ve kterém navrhuje obžaloba trest smrti až čtyřikrát vyšší, proti případu, ve kterém žádá pouze doživotí.⁽²²⁾ Tento problém u nás však odpadá, protože zde není v zásadě rozdíl (viz výše) ve způsobu kontroly současných rozsudků na doživotí a rozsudků k trestu smrti vynesných v minulosti. Je ovšem na druhé straně možné, že by při zavedení trestu smrti byl konkrétní případ ve kterém by byl tento trest uložen, přezkoumán s větší pečlivostí a důkladněji, s ohledem na jeho nenapravitelnost a také by byl zřejmě více sledován sdělovacími prostředky, čímž by se také mohl otevřít prostor pro objevení nových důkazů a svědků.

h) Dlouhodobá, trvalá podpora ze strany veřejnosti

2
O výzkumech veřejného mínění je pojednáno níže.

II. Hodnocení argumentů proti trestu smrti

a) Právo na život

Abolicionisté soudí, že stát nemá právo, a to ve jménu jakékoliv hodnoty, odejmout lidskému jedinci život. Už proto, že není jeho dárce. Abolicionisté dokonce pasují stát do role kata, pokud trest smrti uznává a vykonává. Poukazují na páté přikázání nezabiješ, se kterým má být praktikování trestu smrti v rozporu. Otázka zda má člověk právo usmrtit jiného je eticky a filozoficky složitá. Ovšem v bibli jsou vedle přikázání nezabiješ (Ex 20,13) i jiná ustanovení. Obecně je zde řečeno: „Jak byste chtěli aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jedněte s nimi, v tom je celý Zákon i Proroci“ (Mt.7,12), dále je to věta sv. Pavla, že vláda smí dělat co jednotlivec nesmí (srov. Řím 13, 1-4), stvrzená kupříkladu papežem Inocencem I, který v odpovědi biskupovi z Toulouse z roku 405 stvrzuje, že uvalení trestu smrti je legitimní, pokud jej autorizovala veřejná státní moc. Ve Starém zákoně se setkáváme s trestem smrti za vraždu, za rouhání (Lv 24, 16), modloslužbu (Ex 22, 19; Nm 25, 5), za práci v sobotu (Ex 31, 15; 35, 2), za únos (Ex 21, 16), za homosexuální chování (Lv 20, 13), bestialitu (Ex 22, 19; Lv 20, 15-16), čarodějnictví (Ex 22, 18; Lv 20, 27), za uhození, zranění matky nebo otce (Ex 21, 15-17;Lv 20, 9) a cizoložství (Lv 20, 10). V Novém Zákoně pak vidíme, jak Ježíš mění ustanovení mojžíšského zákona v případě cizoložství (Jan 8, 2-11).

Morální teologie katolické církve zná pojem poena capitis, tedy trest smrti. Hovoří o tom, že veřejná moc má právo trestat velké zločince trestem smrti. Toto právo je doloženo Písmem (Ex 22,18; Řím 13, 4; Mt 18,6 ; Sk 5, 1-11).

V křesťanské tradici, se objevuje rovněž jasně formulovaný názor o zachování trestu smrti. Uvádím sv. Augustina a citaci z jeho díla De Civitate Dei: „Není proti přikázání Božímu „nezabiješ“, když reprezentanti státní autority uvalí na zločince trest smrti“. Dále například sv. Cypriána, který píše: „Vražda spáchaná zločincem pouze pro světský zájem je zločinem, zabití ve jménu státní moci k odstranění zločince je ctnost“. K trestu smrti se ve stejném duchu vyjadřuje rovněž sv. Tomáš Akvinský ve svém díle Summa Teologická: „Musí se říct, že zabiti zločince je dovoleno, pokud je to zařízeno k blahu celé společnosti. A proto toto právo náleží pouze tomu, jemuž je svěřena péče o zachování společnosti, tak jako náleží lékaři odříznout zahnívající úd, když mu byla svěřena péče o blaho celého těla. Péče však o společné dobro je svěřena vládcům, majícím veřejnou moc, a proto je jim dovoleno zabít zločince, nikoliv však je to dovoleno soukromým osobám“. Dále připomínám názor papeže Pia XII, řečeného při promluvě k italské asociaci katolických právníků 5.2.1955. Pius zde prohlásil: „Otázka odsouzeného na smrt nestojí na právech jednotlivce na život; je úkolem státní autority zbavit odsouzeného člověka života, po tom, co se sám vydělil z tohoto práva na život svým vlastním činem“. Tedy jinými slovy člověk, který jinému právo na život upřel, nemá morální právo ho žádat pro sebe. Navíc odsouzenému je dána možnost smířit se s Bohem,

2
dát své věci do pořádku a činit pokání. Tuto možnost pachatel však své oběti odnímá.

Navíc, více než 90% obyvatel USA se označuje za věřící, přesto má zde trest smrti dlouhodobě podporu kolem 80% obyvatel (sám prezident USA, který ve funkci guvernéra Texasu povolil 154 exekucí je silně věřícím metodistou).

Závěr z toho je takový, že pokud se jedná o zvláště závažný zločin a je to nutné pro ochranu společnosti, má veřejná moc právo, po té co byla vina v řádném soudním procesu jasně prokázána, zločince popravit.

Dle mého názoru právo na život není absolutní. O svém životě může rozhodnout každý sám. Pokud pachatel spáchá některý z činů, který společnost považuje za tak závažný, že za něj není možný trest jiný než absolutní, rozhodne v momentě dokonání činu o svém osudu sám. Je třeba vidět, že to není společnost, ale pachatel sám, který se svým činem rozhodl, že už v lidské společnosti nechce dál žít. Všechny orgány činné v trestní řízení, jsou tady tedy pak od toho, aby jeho přání naplnili. Někteří vrahové na svém rozhodnutí zemřít trvají i po svém dopadení a před soudem pro sebe trest smrti požadují.

Osobně jsem proto přesvědčen, že by lidem, kteří se k činu přiznali a svých skutků upřímně litují a v důsledku toho pro sebe žádají smrt, měla být dána možnost zvolit si dobrovolný odchod ze světa.

Zajištěno by to mohlo být poskytnutím jedu, který by byl odsouzenému podán na jeho žádost, a to tak, že by záviselo pouze na odsouzeném kdy a zda vůbec bude jed aplikoval. Jednalo by se o svobodnou vůli jedince, kterého výčitky

svědomí dohnaly k sebevraždě. Bylo by to ideální řešení, jak pro společnost, která by nemusela odsouzeného na doživotí ve výkonu trestu žít, tak i z hlediska generálně-preventivního.

Je sice zjevné, že za současného právního stavu by toto jednání zřejmě bylo posuzováno jako trestný čin účasti na sebevraždě, ale v budoucnosti, zvláště pokud by se prosadil institut beztrestnosti euthanasie pro nevléčitelně nemocné, nesnesitelnými bolestmi trpící pacienty, tak jako je tomu v Nizozemí či v Belgii, pak by toto jednání, pokud by ustanovení trestající o účast na sebevraždě nebylo vypuštěno úplně, mohlo být posuzováno na základě analogie práva.

Pro člověka odsouzeného na doživotí, trpícího neustálými mučivými výčitkami svědomí by možnost použití jedu způsobujícího rychlou a bezbolestnou smrt mohla být vysvobozením.

Je ovšem otázka na kolik by byla tato možnost doživotně odsouzenými skutečně využívána, protože naprostá většina doživotně odsouzených žádné takové psychické stavy jako je lítost nad svým jednáním, nebo výčitky svědomí vůbec nezná.

b) Hrozba zneužití totalitním režimem

Mám za to, že tento argument neobstojí, protože jedna z prvních věcí, které by totalitní režim jistě udělal, by bylo zavedení trestu smrti bez ohledu na to, zda by to bylo i pro futuro (ústavou, zákonem) zakázáno. Dle mého názoru by se tak vzhledem k dlouhodobě kladnému vztahu veřejnosti k trestu smrti mohlo stát i v referendu a tedy zcela demokraticky.

Jiný je argument likvidace politických protivníků pomocí rozsudků smrti jak se dělo v 50 letech. Toto nebezpečí ovšem

2
hrozí rovněž pouze v totalitních státech. Tomuto nebezpečí v demokratickém státě čelí celá řada právních pojistek, soudcovskou nezávislostí počínaje a opravnými soudními prostředky konče.

c) Neexistence individuálně preventivní funkce T.S.

Tento argument, tedy nedostatečné působení trestu smrti na pachatele, považuji osobně za základní argument proti trestu smrti. Trest smrti není totiž ve své podstatě trestem, ale jen fyzickým odstraněním nebezpečného a nepřizpůsobivého jedince. Pachatel totiž nejenže způsobil úmyslně smrt jiného, ale také splnil zvláštní podmínky dle § 29 odst.3 písm. a), b). Tyto podmínky ovšem vylučují uložit doživotní trest za prostou vraždu. Tedy i když by byl pachatel popraven, neuvede to řád věci do pořádku, ani podle zásady oko za oko, zub za zub. Rozpor mezi pachatelovým jednáním a následkem by zde existoval stále i po jeho smrti.

Kdyby bylo zcela jisté, že člověk po smrti žije dál a dobré skutky budou po zásluze odměněny a špatné potrestány, pak by bylo správné pachatele popravou poslat k posouzení jeho činů k vyšší spravedlnosti. Protože ovšem tuto jistotu nemáme, byl by po popravě pachatel jenom mrtev a ne potrestán.

Proto je třeba, aby pachatel pochopil dosah a zavrženíhodnost svého jednání, svých skutků litoval a snažil se svým jednáním následek odčinit. Tak se má stát v první řadě prací. Je proto nanejvýš potřebné, aby odsouzení měli možnost a zároveň povinnost pracovat.

Kdyby nebyla k dispozici práce dostatečně ekonomicky přínosná mám za to, že je potřeba dát přednost práci i bez nutného

ekonomického přínosu, již kvůli jejímu výchovnému účelu. Když to zjednoduším, je lepší pokud budou odsouzení na cele přebírat čochku a hrách, či na vězeňském dvoře nosit pytle s cementem, než když budou společně intrikovat proti personálu věznice.

Podobné činnosti by ovšem byly vhodné pouze pro odsouzené na doživotí, tedy pro lidi, s jejichž propuštěním se již v zásadě nepočítá, aby pomocí této nesmyslné a bezcílné práce také nahlédli na nesmyslnost svých činů a bezcílnost svých životů.

Za společensky velmi prospěšné bych pak považoval, kdyby doživotně odsouzené mohli při těchto činnostech sledovat další potenciální pachatelé trestné činnosti, zejména pak z řad mladistvých, kteří by tak na základě negativního příkladu byli odrazováni od případné budoucí kriminality.

Podmínkou pro jakékoliv úvahy o podmíněném propuštění musí pak dle mého názoru být, vedle podmínek výslovně uvedených v § 61, také podmínky další, které v §61 explicitně uvedeny nejsou a jsou vyvozovány pouze teorií. Jsou to požadavky typu: přiznání viny ze strany odsouzeného, jeho lítost nad svým jednáním a jeho následky, omluva pozůstalým a snaha pozůstalé podle svých možností odškodnit. Dále by se mělo povinně přihlížet k trestné činnosti pro kterou byl pachatel odsouzen a k posudku znalce psychiatra či sexuologa stran možné společenské nebezpečnosti podmíněně propuštěného pachatele.

Explicitní uvedení těchto podmínek považuji osobně za velmi podstatné, protože chování velké většiny vězňů (a to dokonce i podle anonymního šetření provedeného mezi vězni Českým helsinským výborem) je zaměřeno pouze na získání pozitivního

7
posudku pro eventuální podmíněné propuštění, přičemž zajímavost zájmových kroužků vedených ve věznici, je podle jejich vyjádření, pro ně nulová.

Jejich chování ve věznici by mělo být tak jen jedním z hledisek při rozhodování o podmíněném propuštění, rozhodně ne hlediskem jediným, jak se díky chybějícímu jednoznačnému vyjádření výše uvedených podmínek v textu zákona v rozhodovací praxi soudů rozhodujících o podmíněném propuštění často stává.

d) Neexistence zvýšené generálně preventivní funkce, nesnižuje kriminalitu.

Tento argument je, podobně jako koncepce brutalizujícího účinku (viz níže), velmi těžko empiricky prokazatelný, protože na míru kriminality má vliv také celá řada jiných faktorů vedle trestu smrti. Je ale zřejmě pravda, že pachatel v době páčání svého činu myslí spíše na jeho úspěch, než na trest za něj. Tedy argument snížení kriminality, za normálních podmínek, pokud se bude moci využít doživotního trestu odnětí svobody, sám o sobě důvodem pro zavedení trestu smrti není.

e) Možnost justičního omylu

Možnost justičních omylů je jedním z nejzávažnějších argumentů proti trestu smrti. Je ale zase pravda, že na historickém území ČR nebyl nikdy žádný justiční omyl prokázán. Procesy vedené v 50 letech byly totiž vedeny v s plným vědomím nevinny obžalovaných.

Ve Spojených státech (podle výzkumů uváděných Amnesty International) bylo od roku 1900 popravo 23 lidí o jejichž vině jsou velké pochybnosti. Je otázka zda kvůli možnosti

justičního omylu zrušit trest smrti, protože retencionalisté v USA zase poukazují na širokou škálu přezkumných prostředků a na dlouhé čekací lhůty na trest smrti během kterých se můžou objevit nové důkazy. Dále je možno poukázat na zvýšený zájem medií o případy odsouzených k trestu smrti a tím i možnosti objevení nových důkazů. Dalším argumentem je, že i při jiných lidských činnostech umírají nevinní lidé. Typickým příkladem je motorismus a při něm způsobené dopravní nehody. Na českých silnicích při dopravních nehodách zemřou průměrně 3 lidé denně. Což jsou čísla statisticky podložená, na rozdíl od výše uvedených 23 případů ve kterých neexistuje žádný zcela nezvratný důkaz svědčící pro nevinu odsouzených. Dále je možné v některých případech použít testu DNA. Tam kde byly použity tyto testy při revizi procesu který skončil trestem smrti, byla zatím vždy vina popraveného prokázána.

V každém případě nespravedlivě doživotně odsouzený by zažíval ne-li stejné, pak určitě podobné utrpení. Proto je především potřeba trvat na tom, aby soudní orgány fungovaly řádně. I když ani soudnictví se jako každá jiná lidská činnost, nikdy nemůže chybám vyhnout zcela.

f) Odsouzený jako obětní beránek

Podle této koncepce společnost na pachatele (obětního beránka) přenáší své negativní emoce a pachatel pak nese jakoby vinu všech. I kdyby tato myšlenka byla platná, existuje protiargument zastávaný francouzským sociologem Durkheimem, že totiž zločiny způsobují izolaci jedince od skupiny a tím se zvyšuje kolektivní solidarita ostatních členů skupiny. Tento proces pak posiluje hodnoty a normy skupiny. Tedy i kdyby

7
odsouzený byl pojímán jako obětní beránek, je to pro společnost klad, ne zápor. A pro některé pachatele zároveň možnost, být alespoň jednou v životě pro společnost užiteční.

g) Rozpor ze závazky, jak mezinárodního, evropského, tak i národního práva.

Jak je zmíněno výše, bylo by v současné době zavedení trestu smrti v rozporu at již s mezinárodním, evropským, či vnitrostátním právem.

V případě znovuzavedení trestu smrti by se v oblasti našeho národního práva muselo jednat o změnu ústavních předpisů, což by při stabilně širokém společenském souhlasu s tímto institutem zřejmě nebyl problém (zvláště v případě vypsání referenda o této otázce). V případě komunitárního evropského práva se jedná doposud jen o jakýsi právně nezávazný morální apel. Složitější je situace na poli Rady Evropy. Zde by se nabízelo, kdybychom byli přesvědčeni o nutnosti obnovení trestu smrti, více možností. Od vypovězení Evropské úmluvy počínaje, přes vystoupení z Rady Evropy či změnu znění Evropské úmluvy a relevantních protokolů, až po ignorování mezinárodních závazků ČR. Podobný postup by musel být zvolen také na půdě OSN vůči druhému opčnímu Protokolu.

Pravdou ovšem je, že uvedený postup na mezinárodním poli pouze ze strany ČR, by znamenal pro náš stát závažné mezinárodní důsledky a i když není možno přesně odhadnout chování všech států je zřejmé, že negativní reakce by byly četnější. Proto by bylo potřeba hledat pro podobné kroky širší mezinárodní (celoevropský) konsensus.

h) Trest smrti je forma mučení

Tento argument byl platný u mnoha způsobů výkonu trestu smrti, které jsou nastíněny výše, kde mělo utrpení při jejich výkonu znásobit palčivost trestu pro odsouzeného. Tyto způsoby popravky jsou však již v moderní demokratické společnosti překonány, a to hlavně z toho důvodu, že tyto druhy trestů byly typické pouze pro určité období lidských dějin, které se projevovaly tvrdostí společenských vztahů, což bylo dáno tehdejšími společenskými poměry a tomu také odpovídaly tvrdé tresty.

Je sice pravda, že některé zcela barbarské způsoby trestu smrti (typicky ukamenování v zemích uplatňujících islámské právo šaría) byly zachovány doposud, ale pro euroatlantickou oblast je návrat k těmto způsobům popravky vyloučen.

Jiná věc jsou doposud používané způsoby trestu smrti. Je pravda, že při některých způsobech popravky odsouzený nezemřel rychle a bezbolestně, ale tyto problémy byly již objeveny a od některých způsobů popravky se proto již v současnosti upouští (například poprava na elektrickém křesle). Postupně se jako prostředek usmrcení dává přednost smrtící injekci, která dává odsouzenému možnost zemřít ve spánku (viz výše).

i) Brutalizující účinek trestu smrti

Tento argument v podstatě stojí na myšlence, že trest smrti vraždy zapřičiňuje, namísto aby od nich odrazoval. Analýzy o brutalizujícím účinku tvrdí, že tento efekt se projevuje mezi lidmi, kteří jsou připraveni vraždit a kteří na základě zprávy o popravě dojdou k závěru, že je správné zabít ty, kdo je zrazují, zostuzují, potupují.(23) Tento předpoklad má stejnou

7
vypovídací hodnotu, jako argument generálně-preventivní a nejde ho zcela jistě potvrdit ani vyvrátit.

j) V mnoha zemích existuje trest smrti jako prostředek diskriminace či zastrášení obyvatelstva nebo politické opozice.

Tak tomu jistě v mnoha státech světa je, ale v demokratickém právním státě jako argument proti znovu zavedení nebo zrušení trestu smrti toto tvrzení neobstojí.

k) Existují účinné alternativy trestu smrti

O alternativách trestu odnětí svobody je pojednáno níže.

l) Nemožnost resocializace pachatele

Protože je v současnosti jediná smysluplná alternativa k trestu smrti uložení trestu odnětí svobody na doživotí, je třeba problematiku resocializace pachatele poměřovat tímto aspektem. Jestli by totiž doživotí znamenalo skutečně ztrátu svobody do konce života, bude resocializace pouze prázdný pojem. Trest smrti byl a doživotí je ukládáno jen za taxativně vyjmenované trestné činy, a to ještě za splnění zvláštních podmínek. Tyto okolnosti, podle mého názoru, resocializaci pachatele vylučují. Ve zkratce se dá shrnout, že pokud by byla resocializace možná, pachatel by nedostal trest odnětí svobody na doživotí.

m) Postoj části odborné veřejnosti

Je pravda, že určitá část odborné veřejnosti trest smrti odmítá, otázkou ovšem zůstává jak početná tato část je a koho je vůbec třeba pod pojem odborná veřejnost zařadit (jestli máme do této skupiny zařadit všechny absolventy právnické fakulty, nebo také studenty, či jen právní vědce atd.). Níže

uvádím výzkumy veřejného mínění, ať již mezi studenty, tak i právními praktiky, které nepotvrzují představu, že odborná veřejnost je ve své většině proti trestu smrti.

Kapitola VI

Výzkumy veřejného mínění v otázce trestu smrti

Nejnovější výzkum veřejného mínění, který provedlo v květnu 2005 Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) znovu potvrdil, že v ČR převládají zastánci trestu smrti nad jejich odpůrci. Podle CVVM 28% respondentů odpovědělo, že by měl trest smrti v ČR rozhodně existovat. Spíše se k tomuto názoru přiklonilo i dalších 38% lidí. Naopak rozhodně proti absolutnímu trestu se postavilo jen 9% dotázaných. O tom, že by v ČR trest smrti spíše být neměl je přesvědčeno 18% lidí (odpovídalo 1067 lidí starších 15 let).

Existence trestu smrti měla relativně vyšší podporu mezi důchodci, respondenty, kteří se nehlásí k žádné církvi či náboženství, mezi těmi, kteří jsou vyučeni bez maturity a mezi voliči KSČM a ČSSD. Naopak nižší podporu má u studentů, absolventů vysokých škol, křesťansky věřících a příznivců ODS a KDU-ČSL. Ve všech skupinách ovšem převažovali stoupenici trestu smrti nad jejich zastánci. (24)

Stejná agentura svůj průzkum zopakovala v listopadu minulého roku s těmito výsledky :

Rozhodně ano	27%
spíše ano	30%
spíše ne	20%
Rozhodně ne	10%
Neví	10%

2

V devadesátých letech se počet příznivců trestu smrti snižoval. V následujícím období kolísal kolem úrovně dosažené na přelomu tisíciletí tedy okolo 60%. Statistika je následující:

Rok	PRO	PROTI
1992	85%	15%
1995	81%	19%
1997	74%	26%
1999	78%	22%
2001	72%	28%
2003	67%	33%
2005	66%	27%

Stanovisko veřejnosti, většinově se klonící k trestu smrti, bývá vysvětlováno následujícími důvody: Dlouhodobá tradice ukládání trestu smrti, nízká úroveň právního vědomí, nedostatek objektivních informací o trestu smrti, zrušení trestu smrti k 1. 7. 1990, podle mnohých názorů předčasným.

Vyšší příklon k trestu smrti lidí z nižším vzděláním prokázal rovněž průzkum provedený v letech 1965-66 mezi manuálně pracujícími obyvateli Prahy. Ze 300 dotázaných podpořilo trest smrti 91%. (25)

Ovšem je třeba vidět, že u nás ani v jediném průzkumu (vedených od roku 1947) nepřevážili odpůrci trestu smrti nad jejich zastánci.

Za všechny uvádím rozsáhlý průzkum Výzkumného ústavu kriminologického z roku 1969, kdy bylo z 1263 dotázaných 51%

pro trest smrti (33% bylo proti, 16% bylo nerozhodnutých). Ovšem toto je statika pouze obecných postojů k trestu smrti, která zahrnuje i souhlas s používáním trestu smrti na případy politických trestných činů.

Při upřesnění dotazu na používání trestu smrti pouze na případy úmyslných násilných trestných činů proti životu, vypadá statistika již poněkud jinak. Obecně je zde pak pro trest smrti od 50 do 75% dotázaných. V případě genocida je to pak 74%, válečných zločinů 76%, vraždy 72%. Přičemž autoři v závěrech této práce sami uznávají, že tyto výsledky nelze pokládat za pouhý přechodný výsledek časově omezené tiskové kampaně. A co více, s ohledem na věcné důvody a společenský nesouhlas, navrhuji u trestného činu vraždy provedení legislativního experimentu, spořívajícího v přechodném zrušení trestu smrti a sledování možného nepříznivého vlivu tohoto kroku. Definitivní rozhodnutí by se pak uskutečnilo na základě určité analýzy po skončení tohoto období. U trestného činu genocidia se dokonce v závěru zprávy hovoří o trvalém ponechání trestu smrti.

Ovšem v roce 1990 byl trest smrti zrušen bez legislativního experimentu a u všech trestných činů.

Dalo by se tedy dovodit, že zrušení trestu smrti takovým způsobem (doprovázený navíc zcela bezprecedentně širokou amnestií, vztahující se zcela nesmyslně také na těžké zločince), si nepředstavovala ani velká část odborné veřejnosti.

Domnívám se proto, že trest smrti byl u nás v roce 1990 zrušen jen jako politická manifestace odklonu od komunistické totality a příklonu k západní Evropě.

Zajímavé jsou dostupné průzkumy vedené mezi odbornou veřejností. Pozoruhodná je například anketa uspořádána v roce 1992. Ze 195 vyplněných hlasovacích lístků se pro používání trestu smrti vyslovalo 78% prokurátorů, 66% soudců, 91% policistů a 66% sociálních kurátorů.(26) Trestu smrti byli nakloněni rovněž studenti právnických fakult dotazovaní přibližně ve stejné době, jak to vyplývá z dotazníkových akcí kateder trestního práva právnických fakult v Praze, Brně a Bratislavě. V těchto průzkumech bylo 64% studentů pro a 36% proti trestu smrti.(27) Na Právnické fakultě Masarykovy university v Brně se provádělo další dotazování mezi 184 studenty 4. a 5. ročníku a 28 studenty 3 ročníku Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kteří se zúčastnili kursu kriminologie a byli dotazováni na téma trestu smrti. Z těchto celkem 209 dotázaných bylo 61% pro a 31% proti trestu smrti.(28) Další průzkum provedl R. Fico mezi studenty gymnázia v Topolčanech. Dotazoval se zde na názory studentů na trest smrti před a po získání základních informací o tomto institutu. Zajímavé je, že po získání těchto základních informací se počet stoupců trestu smrti zvýšil z 51 na 74%.(29) Ve světle těchto poznatků je tvrzení o tom, že kladné stanovisko v otázce trestu smrti zastávají jen osoby nedostatečně vzdělané a špatně informované o tomto institutu třeba odmítnout.

Kapitola VII

Porovnání současné české a nové slovenské trestněprávní úpravy

Určitý rozdíl mezi oběma právními úpravami můžeme vidět již v chápání účelu trestu. Vedle tradičně vymezeného účelu v našem § 23 přidává nová slovenská úprava dovětek, že trest vyjadřuje rovněž morální odsouzení pachatele společností (§ 34).

Na toto ustanovení navazuje dělení trestných činů v zákoně na zločiny a přečiny (zločin je úmyslný trestný čin s horní hranicí trestní sazby převyšující pět let). Označením-li totiž někoho za zločince, je s tím pro něj spojen jistě větší difamující účinek. Náš trestní zákoník zatím zachovává jednotný pojem trestný čin pro všechna trestná jednání.

Za zmínku stojí rovněž rozšíření možností oprávněného použití zbraně na ochranu zdraví, života, nebo majetku proti tomu, kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného, nebo v něm neoprávněně setrvá i když nepůjde o nutnou obranu.

Dále je to vytvoření několika nových skutkových podstat, kdy pro účely této práce je nejvýznamnější zřejmě úkladná vražda. Úkladná vražda je v zásadě vražda předem naplánovaná, která je pochopitelně i přísněji trestaná, a to za zvláštních okolností i doživotím.

Důležité ustanovení nacházíme v § 34 odst. 8, které stanovuje že pokud soud uloží trest odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že podmíněné propuštění z výkonu trestu není přípustné, za podmínky že pachatel spáchal dva nebo více

- a) zvláště závažných zločinů
- b) naplní současně dvě nebo více okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby

2
c) spáchal trestný čin jako člen zločinecké nebo teroristické skupiny anebo

d) jestliže byl již potrestán za činy taxativně uvedené v uvedeném § 47 odst. 2.

V § 47 odst. 2 je pak uvedena široká škála zločinů zaměřující se ponejvíce na zločiny proti životu a zdraví, proti lidské svobodě a důstojnosti, obecně nebezpečné, proti lidskosti a trestné činy spáchané ve prospěch zločinecké (teroristické) organizace.

Přičemž dle §47 trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze za trestný čin u kterého to zákon ve zvláštní části dovoluje a to za podmínek, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatel mohl být napraven trestem odnětí svobody na 25 let.

Ve srovnání s naší právní úpravou (§ 29 odst. 3 písm. a), b)) jsou možnosti pro uložení doživotního trestu tedy mnohem širší. Dále může slovenský soud uložit doživotní trest i bez splnění těchto podmínek, jestliže se pachatel dopustil už minimálně dvakrát zločinů zmíněných v § 47.

Zde může soud místo doživotí uložit trest odnětí svobody na 25 let, jen pokud jsou splněny zvláštní polehčující podmínky uvedené v § 39. Mezi takové podmínky patří například významné přispění k objasnění trestného činu spáchaného ve prospěch zločinecké nebo teroristické skupiny, anebo napomáhání zabránění trestného činu, který ve prospěch teroristické organizace připravoval někdo jiný. Tyto podmínky pro mimořádné snížení trestu v § 39 je možné aplikovat i na jiné trestné

činy, čímž se v praxi vlastně zavádí další institut, institut korunního svědka.

Navíc, jak osoba opětovně odsouzená na doživotí, tak i osoba odsouzená na tento trest podle § 47 odst. 2 (tedy spáchal-li pachatel zde vyjmenované zločiny více než dvakrát) nemůže být dle § 67 odst. 3 podmíněně propuštěna (zavedení institutu třikrát a dost).

Další podstatný rozdíl spočívá v tom, že odsouzený pachatel zvláště závažného zločinu může být nyní na Slovensku podmíněně propuštěn až po uplynutí minimálně $\frac{1}{4}$ trestu. Za zvláště závažný zločin se považuje takový úmyslný trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s dolní hranicí trestní sazby nejméně osm let. U jiných trestných činů je nově třeba vykonat alespoň $\frac{2}{3}$ trestu. Na rozdíl od slovenské, současná česká právní úprava v § 62 odst. 1 zvolila výčet trestných činů u kterých se požaduje vykonání alespoň $\frac{2}{3}$ trestu a u ostatních trestných činů postačí vykonání alespoň jedné poloviny uloženého trestu.

Na tomto místě je myslím rovněž vhodné, alespoň v hlavních bodech, pojednat o nové české trestněprávní úpravě (která byla ovšem v současnosti vrácena zpět Senátem do Poslanecké sněmovny). Nový trestní zákoník přináší následující novinky, které jsou důležité pro tuto práci:

a) Zvyšuje tresty za násilné trestné činy.

Za vraždu se horní trestní sazby posune ze stávajících 15 na 20 let, výjimečný trest se posune ze stávajícího rozmezí od 15 do 25 let na rozmezí od 20 do 30 let, přičemž doživotí zůstává

7 zachováno. Rovněž byly zvýšeny tresty u dalších násilných trestných činů jako například u ublížení na zdraví nebo znásilnění. Dále se rozšiřuje výčet trestných činů za které je možno uložit doživotí a nově se stanovuje, že pouze při uložení doživotního trestu (nikoliv již tedy jakéhokoliv výjimečného trestu) může soud rozhodnout o nezapočtení doby strávené ve věznici se zvýšenou ostrahou do doby potřebné pro podmíněné propuštění.

b) zřízení detenčních ústavů.

Nová trestně právní úprava počítá s vytvořením ústavu pro nebezpečné jedince. Jedná se o realizaci myšlenky, po které volali psychiatři a sexuologové po dlouhá desetiletí (viz výše). Zde by se shromažďovali duševně a sexuálně abnormální pachatelé trestných činů, u kterých selže klasická léčba. Podobné ústavy pro duševně choré násilníky fungují ve Spojených státech, Německu či v Nizozemsku. V USA existuje podobný ústav v každém státě americké Unie a pacienty tam soud posílá obvykle minimálně na 10 let s tím, že tam mohou strávit i zbytek života. Jestliže tedy možnost doživotního držení v detenčních ústavech bude existovat pro duševně nemocné a sexuální devianty, může tato možnost existovat ve vězení také pro duševně zdravé jedince. Je tedy pak možno otevřít diskusi o doživotním odsouzení bez možnosti podmíněného propuštění, podobně jako je tomu na Slovensku, kde již ústavy pro duševně nemocné násilníky existují.

c) snižuje hranici trestní odpovědnosti z 15 na 14 let
Změna zákoníku reaguje na případy násilných trestných činů, jejichž pachateli byly děti mladší patnácti let. Trestně

odpovědné jsou za své jednání děti od čtrnácti let v řadě zemí, letos stejnou úpravu přijalo také Slovensko. Toto ustavení dle mého názoru jednoznačně povede k zabezpečení větší ochrany společnosti.

d) zavádí institut domácího vězení

Jde o nový alternativní trest, díky němuž bude možno ušetřit za náklady vězení. Dodržování domácího vězení se dá také sledovat pomocí elektronických náramků. Osobně mám za to, že elektronický náramek je ideální řešení problému kontroly podmíněně odsouzených a propuštěných. Tedy také podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí. Pokud by takový člověk skutečně byl po dvaceti (či více) letech propuštěn, musel by pak ve zkušební době, tedy až do soudního rozhodnutí o jeho osvědčení, nosit takový náramek na noze. Pokud by výjimečně tento náramek nosit nemusel, musel by nad ním být obligatorně stanoven ve zkušební době alespoň dohled.

Z diskuse nad novou zákonnou úpravou je potřeba připomenout zejména návrh poslance Pavla Severy podporovaný křesťanským demokraty, na rozšíření výčtu (dle mého názoru velmi úzkého) trestných činů, za které je možno uložit doživotí. Jednalo by se kupříkladu o těžké ublížení na zdraví, znásilnění, loupeže, pohlavního zneužívání, nebo braní rukojmí. Dále se lidovci pokusili prosadit svou dlouhodobou programovou myšlenku, a to zavedení institutu třikrát a dost v trestním právu. Tentokráte přišli s návrhem ještě represivnějším, a to uplatněním dokonce zásady dvakrát a dost.

7

Je velmi diskutováno zda tento institut do našeho právního řádu zavést. Znamenalo by to provést průzkum stávající rozhodovací praxe soudů v případech, na které by se použití institutu třikrát (dvakrát) vztahovalo a na základě zjištěných poznatků vyvodit patřičné závěry. Tato analýza však již dalece přesahuje rámec této práce.

Z výsledku porovnání české a slovenské trestněprávní úpravy jasně vyplývá, že slovenská právní úprava zajišťuje ochranu občanů lépe než stávající česká a je proto vzorem pro budoucí směřování českého trestního práva.

Kapitola VIII

Alternativy trestu smrti

Při neexistenci trestu smrti v našem právním řádu je třeba se spoléhat na jiné možnosti ochrany společnosti před pachateli nejzávažnějších trestných činů. Existují sice určité medicínské postupy jak snížit nebezpečnost pachatele, jako je kastrace či chirurgické zákroky na mozku se snahou eliminovat agresivitu jedince, ale stran kastrace je třeba říci, že se provádí jen na žádost devianta a účinnost tohoto zákroku navíc není zdaleka stoprocentní a neurochirurgické zákroky byly většinou opuštěny pro malou účinnost a častou mortalitu léčených. Ovšem de lege ferenda, počítáno s postupujícím rozvojem psychiatrie a sexuologie, je možné o větším využití těchto postupů uvažovat. V zásadě tedy jediným možným postihem pro pachatele nejzávažnějších trestných činů zůstává v současnosti výjimečný trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let, nebo trest odnětí svobody na doživotí. Pro větší ochranu společnosti je soudu daná možnost rozhodnout, že doba

výkonu výjimečného trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu tohoto trestu nezapočítává (§ 29 odst.1). Přičemž odsouzený může být přeřazen do věznice s mírnějším režimem nejdříve po deseti letech. Pokud by tak soudy pravidelně při ukládání výjimečných trestů rozhodovaly, pak by mezi tímto rozhodnutím a rozhodnutím o tom, že podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody není možné (jako je tomu na Slovensku) nebyl v zásadě žádný rozdíl. Je totiž velmi málo pravděpodobné, že by soud kdy v budoucnosti rozhodl o přeřazení na doživotí odsouzeného pachatele do věznice s mírnějším režimem.

Autor práce měl příležitost navštívit ženskou věznici v Opavě, kde se nachází rovněž věznice se zvýšenou ostrahou v níž si na speciálním oddělení odpykávají svůj trest na doživotí odsouzené ženy z celé republiky. Tato návštěva dala autorovi možnost vytvořit si vlastní názor o některých aspektech života na doživotí odsouzených žen v tomto zařízení. Zde získané poznatky považuji osobně za velmi zajímavé zvláště při vědomí toho, že doživotní odsouzení je vůbec nejtvrďší nástroj, kterým společnost proti pachatelům nejzávažnější trestné činnosti disponuje. V dalším textu se budu zabývat načerpanými poznatky o životě žen odpykávající si zde svůj trest ve věznici se zvýšenou ostrahou a rovněž na zvláštním oddělení pro doživotně odsouzené. Zde načerpané poznatky jsou předkládány s vědomím toho, že výkon výjimečného trestu na doživotí odsouzených mužů podléhá větším omezením, které jsou nutné vzhledem k zajištění bezpečnosti personálu věznice a zabránění útěku odsouzených. Na úvod je třeba uvést,

12
že na doživotí odsouzené ženy i muži mají shodný časový rozvrh s časovým rozvrhem odsouzených v typu věznice se zvýšenou ostrahou, s výjimkou dobrovolné vycházky a sledování televize. Na doživotí odsouzení muži v Mírově jsou na zvláštním oddělení ubytováni na celách jednotlivě a po dvojicích. Na doživotí odsouzené ženy v Opavě jsou ubytovány v současnosti jednotlivě. Co se týče ubytování žen odsouzených na doživotí je pozoruhodné, že cely se během dne neuzamykají, což ženám umožňuje se vzájemně navštěvovat. Mezi celami, které jsou umístěny po stranách, je velký prostor, který slouží jako společenská místnost. V této místnosti je umístěna televize, kterou je možno sledovat v zásadě bez omezení (samozřejmě to není možné po večerce, kdy se klatry zamykají). Doživotně odsouzené vyplňují volný čas kreslením, ručními pracemi, četbou nebo si dokonce vykládají karty. Dále mají ve společenské místnosti k dispozici rotoped a na požádání činky. I Doživotně odsouzené mají možnost vycházek (1 hod. denně) na vycházkovém dvoře (nejedná se ovšem o nijak malý prostor) a 1 hodinu denně, v celkovém rozsahu 6 hodin týdně, mají možnost sportovního vyžití na přilehlém hřišti. Zde se jim nabízí opravdu široká škála sportovního vyžití (volejbal, tenis, kuželky, kriket, petang atd.) Dále mohou rovněž doživotně odsouzené (společně s odsouzenými ženami z věznice se zvýšenou ostrahou) navštěvovat nejrůznější zájmové kroužky. V nich je pro ně připravena opravdu pestrá paleta zájmového vyžití (akvaristika, ruční práce, keramika, výtvarný kroužek, literární kroužek, hra na kytaru, jóga, stolní hry atp.) Do věznice chodí rovněž časopisy a jednou týdně noviny, při

jejichž četbě nejsou odsouzené nikterak omezovány. Mají také možnost (i když z hlediska délky pobytu v pravdě pouze teoretickou) se účastnit vzdělávacích kurzů (např. výuka jazyků, počítače). Rovněž se i pro doživotně odsouzené, společně se ženami ve vězení se zvýšenou ostrahou, pořádají (1 měsíčně) kolektivní terapie, ve vězení působí kaplan, odsouzené mohou využít nabídku knihovny, mají neomezenou možnost přijímat a odesílat korespondenci, možnost si svou celu vyzdobit atd. A co více, i doživotně odsouzené mají možnost kouřit.

Z hlediska pracovního vytížení je možno uvést, že odsouzené na doživotí mají ve společenské místnosti k dispozici šicí stroj (v současnosti na něm vyrábějí panenky používané v medicíně), nebo na celách lepí obálky.

Z hlediska hygieny je možno konstatovat, že v opavské věznici mají doživotně odsouzené k dispozici toaletu nejen na cele, ale také v koupelně. Z hlediska sprch a teplé vody je dána doživotně odsouzeným možnost se teplou vodou osprchovat kdykoliv během dne. Pokud srovnám celkový stav koupelny doživotně odsouzených s koupelnami na vysokoškolských kolejích, pak jsou ty vězeňské o poznání luxusnější.

Z hlediska stravování je to zařízeno tak, že se doživotně odsouzené stravují se ženami z věznice se zvýšenou ostrahou ve společné jídelně. Při vizuální prohlídce oběda mi předložené jídlo velice připomínalo pokrmy, podávané ve školní jídelně na základní nebo střední škole, a to jak co do lákavosti pokrmu, tak i co do jeho množství. Navíc je jídlo, podle vyjádření

12
zaměstnanců věznice, pravidelně kontrolováno hygienikem a ochutnáváno pověřeným zaměstnancem věznice.

Vzhledem k výše uvedenému, považuji současný stav věznění doživotně odsouzených žen a žen ve vězení se zvýšenou ostrahou, z hlediska citelnosti trestu pro pachatele, doslova za společensky alarmující. Vězení vůbec a zvláště doživotní, musí být vězením s přísným režimem, nesmí připomínat pobyt na pionýrském táboře. Ovšem na nátlak různých nevládních organizací se podmínky ve vězení neustále takzvaně polidšťují, což podle mého zjištění překročilo již nyní únosnou mez. Situace je v zásadě již taková, že mnohé odsouzené přestaly vnímat trest odnětí svobody jako dostatečnou újmu, což ve svých důsledcích vede k tomu, že pro mnohé z nich trest odnětí svobody přestal být trestem a začal být pouhým rekreačním pobytem. Pro ilustraci uvádím opakované vyjádření uvězněné psychopatické ženy (odsouzené za vraždu) v tom smyslu, že se už těší až jí pustí, že pak někoho zabije, dostane doživotí a nebude se muset už o nic starat. Nebo jsou zde zcela běžné případy recidivistek, které se na výkon trestu těší a po svém (velmi nákladném a mnohdy složitém) dopadení si zjišťují, zda je v opavské věznici volno. Toto jistě nejlépe svědčí o jejich spokojenosti, protože jedině spokojený klient (nové označení vězně, ražený nevládními organizacemi), se rád vrací do ubytovny (pojem používaný nevládními organizacemi pro cely).

K relativnímu luxusu uvězněných náleží rovněž povinnost personálu věznice chovat se k odsouzeným s náležitou úctou, protože v opačném případě si bude odsouzený stěžovat u nevládních organizací, které jsou díky svému nátlakovému

charakteru a jednoznačnému stranění uvězněným, schopny dotyčného zaměstnance věznice proti kterému stížnost směřuje, připravit i o zaměstnání, například jen proto, že odsouzenému připomínal jeho trestnou činnost. Dobře organizované nátlakové organizace tak ve jménu ochrany lidských práv (za nezájmu veřejnosti) způsobují, že výkon trestu se stále více přibližuje představám uvězněných a vzdaluje se představě většinové společnosti o tom, jak by věznění mělo vypadat. Tento stav (alespoň u odsouzených žen) se mi zdá společensky nerespektivní a k obětem nemorální.

Je třeba vidět, že dopadení, usvědčení a odsouzení pachatele je sice prvořadým cílem trestního práva, protože je jasné, že nejhorší bezpráví je to spravedlivě nepotrestané, ale bez citelné sankce (trestu), přiměřeného spáchanému jednání, přestává trestní právo trestat a sankce se začíná dostávat do nápadného nepoměru se spáchaným jednáním, což v mnohých případech vyvolává zvláštní představy o ceně lidského života. Nadto mnozí pachatelé samozřejmě svojí trestnou činnost nedoznají a ještě dále zatěžují soudní systém, ať již ústavní stížností, nebo žalobou u Evropského soudu pro lidská práva.

Jsem přesvědčen, že výkon trestů odnětí svobody vykonávaný ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, by měl být mnohem více striktní. Toho se dá docílit celou řadou opatření (zamykáním na celách, sledováním televize či sportovním vyžitím pouze jako kázeňskou odměnou, zákaz kouření a mnoho dalšího). Osobně bych dále navrhoval, aby doživotně odsouzeným, byla cela „vyzdobena“ jmény jejich obětí a nápisy typu: „ Nezapomeň, že jsi tady napořád ! “ nebo „ Dobře víš

12
proč jsi tady !". Tyto nápisy by symbolizovaly morálního odsouzení pachatele společností.

I kdyby se výše uvedené návrhy v praxi neuplatnily, je třeba i beztoho učinit všechny možné kroky k tomu, aby se trest odnětí svobody znovu stal trestem.

IX. Závěrečné stanovisko

Jestliže shrnu získané poznatky o trestu smrti a souvisejících institutech docházím k závěru, že je dobře, že byl trest smrti za normálního chodu společnosti zrušen. Dle mého názoru, pokud je k dispozici vedle trestu smrti ještě srovnatelná alternativa, je třeba jí dát před trestem smrti přednost.

Takovou alternativou je pro mě ovšem pouze výjimečný trest odnětí svobody na doživotí, který ale bude trvat skutečně až do konce života odsouzeného. Je v zásadě jedno, jestli toho bude docíleno zcela pravidelným používáním možnosti dané § 29 odst. 1 (tedy nezapočtením doby strávené ve věznicí se zvýšenou ostrahou do doby potřebné pro podmíněné propuštění) či slovenskou cestou (vyloučením možnosti podmíněného propuštění kdykoliv v budoucnosti) nebo smrtí odsouzeného ve výkonu trestu (ať již přirozenou cestou nebo sebevraždou). Během dlouhých let strávených ve vězení má pachatel totiž možnost, a to zejména prací, alespoň částečně svůj čin vykoupit a pozůstalé po oběti odškodnit. Má zde také možnost sám před sebou si vinu přiznat, litovat svého činu, za své jednání se omluvit, přijmout trest a pokud bude cítit, že jeho vina se trestem odnětí svobody vykoupit nedá, měl by dle mého názoru, mít také možnost vynést sám nad sebou trest smrti a ortel vykonat. Ze světa tak nebude odcházet „oběť justičního

omylu", ale zločinec, který dostal možnost nahlédnout na své činy a zhrozil se toho co uviděl. Ovšem je pravda, že na doživotí odsouzení pachatelé jsou v drtivé většině případu lidé bez svědomí a charakteru, zcela lhostejní k utrpení své oběti a prosti jakékoliv lítosti, kromě té k svojí osobě. U nich je ale rovněž prospěšnější, když stráví zbytek svého života tvrdou prací a pokud nebude žádná k dispozici, pak v horším případě budou mít alespoň čas hodně přemýšlet a jistě to nebudou pěkné myšlenky (zřejmě budou litovat sami sebe nebo v sobě budou žít nenávist vůči společnosti). V každém případě to nebude příjemný program po zbytek jejich života.

Kvalitu života je totiž potřeba posuzovat podle životní náplně a jde o to, přiblížit náplň zbytku života odsouzeného co nejvíce představě společnosti na jejichž členech se pachatel provinil a zároveň ji pokud možno co nejvíce oddálit od představ odsouzeného o příjemném trávení volného času. Pokud společnost bude mít vůli vykonat trest odnětí svobody a sílu se k odsouzenému chovat tak, jak si zaslouží, pak bude zcela zřejmé, že trest smrti dává pachateli jen velmi lacinou možnost uniknout od následků svého činu.

K tomu je ovšem v první řadě potřeba zpřísnit výkon doživotního trestu, protože v opačném případě bude hlas společnosti volající po citelnějším potrestání pachatelů a tedy i po trestu smrti, stále slyšitelnější a bude to požadavek oprávněný.

Avšak v případě výjimečných okolností (zejména války) je trest smrti nepostradatelný. Za stav války však považují rovněž teroristické útoky. Nadto je víc než zřejmé, že výkon trestu odnětí svobody na náboženském fanatikovi by ztrácel svůj výchovný efekt a z odsouzeného by se stal mučedník, nehledě na úskalí popsané výše.

Proto závěrem navrhuji, aby trest smrti byl zaveden za některé trestné činy v případě války, a to zejména za některé trestné činy proti republice, lidskosti a vojenské.

V případě mírových podmínek by bylo třeba aplikovat trest smrti pouze na trestný čin teroristického útoku.

V současné době ovšem není možno, z důvodů mezinárodních závazků České republiky, trest smrti aplikovat za žádných okolností a za žádné trestné činy. Tento stav ale podle mého názoru není, vzhledem k současné mezinárodní situaci (teroristické útoky na školu v Beslanu, na vlakovou soupravu v Madridu, nebo na metro v Londýně) a k předpokládanému budoucímu světovému vývoji (danému například absolutní závislostí drtivé většiny arabských států na ropě a vyčerpáním jejich zásob v časovém horizontu dvou generací), udržitelný.

Jsem proto přesvědčen, že za výše zmíněné činy (teroristický útok, trestné činy vojenské atd.) bude absolutní trest ve výhledu několika dekád, a to na celoevropské úrovni, obnoven.

OBSAH

Úvod.....	1
Koncepce práce.....	1
Kapitola první: Historie trestu smrti.....	1
1.1. Vývoj na našem území.....	2
1.2. Vývoj v USA.....	
Kapitola druhá: Současná situace ve světě.....	13
Kapitola třetí: Způsoby provádění trestu smrti od nejstarších dob po současnost.....	16
Kapitola čtvrtá: Vnitrostátní a mezinárodní (komunitární) právní úprava...21	
Kapitola pátá: Hodnocení argumentů pro a proti trestu smrti.....	27
5.1. Hodnocení argumentů pro trest smrti.....	27
5.2. Hodnocení argumentů proti trestu smrti.....	32
Kapitola šestá: Výzkumy veřejného mínění v otázce trestu smrti.....	43
Kapitola sedmá: Porovnání současné české a nové slovenské trestněprávní úpravy.....	47
Kapitola osmá: Alternativy trestu smrti.....	52
Kapitola devátá: Závěrečné stanovisko.....	58

Citace:

1. Malý K., Sivák F.: Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918. Praha 1993. s. 335.
2. Tamtéž. s. 336.
3. Liška O. a kol.: Vykonané tresty smrti – Československo 1918-1989, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR. Praha 2000. s. 12
4. Josef Zapletal v nepředneseném referátu o četnosti výkonu absolutního trestu v ČSSR. Ústav kriminologie a sociální prevence, bez udání místa vydání a vrocení
5. http://www.spsmvbr.cz/cesky/os_stranky/jedlicka/muzeumzla/luksik/luksik.html
6. Liška O. a kol.: Vykonané tresty smrti – Československo 1918- 1989, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR. Praha 2000. s. 17
7. Tamtéž. s. 20
8. Tamtéž. s. 18
9. Tamtéž. s. 221
10. http://www.spsmvbr.cz/cesky/os_stranky/jedlicka/muzeumzla/svitek/svitek.html
11. Lidové noviny 15.6. 2001.s. 4
12. Tamtéž
13. Newsweek , 10. července 2002
14. ČRo1-Radiožurnál, prosinec 2005
15. Ingiardi J. A.: Trestní spravedlnost, Viktoria Publishing. Praha 1994. s. 498
16. Tamtéž. s. 499
17. www.amnesty.org
18. Tamtéž
19. Monestier M.: Historie trestu smrti, Rybka Publisher. Praha 2001. s. 327
20. Brzek A.: Sexuologie pro právníky, Karolinum. Praha 1999. s. 30
21. Tamtéž
22. Ingiardi J.A.: Trestní spravedlnost, Viktoria Publishing. Praha 1994. s. 506
23. Tamtéž. s. 510-511
24. www.novinky.cz
25. Novotný O.: Trest smrti a platné právo, Právník 6/1967
26. Týden 6/96. s. 20-21
27. Ústav kriminologie a sociální prevence, bez uvedení místa vydání a vrocení. s. 50
28. Bestová C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk. Brno 1996. s. 162-163
29. Fico R.: Trest smrti. Kódexpress. Bratislava 1998. s. 104

Přehled použité literatury:

Amnesty International- www.amnesty.org

Bestová, C.C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk. Brno 1996.

Brzek A.: Sexuologie pro právníky. Karolinum. Praha 1999.

Fico,R.: Trest smrti. Kódexpress. Bratislava 1998.

Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální. Sborník USP ČSAV. Praha 1990.

Novotný O., Dolanský A., Jelínek J., Vanduchová M.: Trestní právo hmotné- I. Obecná část. 4.vydání.ASPI 2003.

Ingiardi James A.: Trestní spravedlnost, Victoria Publishing. Praha 1994.

Liška O. a kol.: Vykonané tresty smrti – Československo 1918- 1989, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČR. Praha 1997.

Pavlíček V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, díl II: Práva a svobody. Linde. Praha 1996.

Malý K., Sivák F.: Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918. Praha 1993.

Monestier M.: Historie trestu smrti. Rybka Publisher. Praha 1998.

Munková G.: Sociální deviace. Karolinum. Praha 2001.

Novotný O.: Trest smrti a platné právo, Právník 6/1967

Josef Zapletal nepřednesený referát o četnosti výkonu absolutního trestu v ČSSR. Ústav kriminologie a sociální prevence, bez udání místa vydání a vročení

Zpráva Českého helsinského výboru (Monitoring vězeňství 1999) – www.juristic.cz

Jedlička M.: Museum zločinu -
http://www.spsmvbr.cz/cesky/os_stranky/jedlicka/muzeumzla

Dále jsem čerpal z článků ze sítě internet, denního tisku, časopisů a pořadů uvedených v rozhlase a televizi.